Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 42 (1744) ГОД XXXIV БЕЛАСТОК, 15 КАСТРЫЧНІКА 1989 г. Цана 100 зл.

І САПРАЎДЫ, КОЛЬКІ НАС?

Апублікаваны ў „Ніве“ № 35 ад 27.VIII. 1989 г. артыкул В. Хрысцініна „Колькі нас“ з'яўляецца чарговай спробай пошукаў адказу на пастаўленае пытанне. Трапны ўступ, статыстычная табліца і карты ствараюць уражанне абгрунтаванасці вывадаў. Аўтар піша, што „... аналіз галасавання дазволіць прыблізна арыентавацца, дзе і колькі нас, беларусаў, на Беласточчыне і якая ў нашых людзей нацыянальная свядомасць“. Прыблізна, дзе і колькі нас, мы ведаем даўно. Паводле вынікаў галасавання нельга рабіць станоўчых вывадаў, што ёсць нас каля 207 тысяч.

Гляньма яшчэ раз на карты (з памылковымі легендамі!). На першай можна далічыцца 20

(Працяг на стар. 6)

Круты паварот ракі Нараўкі.

Фота Я. Целушэцкага

„КУЛЬТУРА ЕСТЬ КУЛЬТУРА, ЕЕ КАК „ОБВЕТШАЛОЕ“ ИЛИ „ВОВСЕ НЕНУЖНОЕ СЕГОДНЯ“ НЕ ВЫКИНЕШЬ. КУЛЬТУРУ УБИТЬ НЕЛЬЗЯ... ОНА ЕСТЬ РИТМ (ТРАДИЦИЯ). КОМУ ИМЕТЬ УГОДНО УШИ И ГЛАЗА, ТОТ МОЖЕТ УСЛЫШАТЬ И УВИДЕТЬ“.

Аляксандр Блок

АЛЯКСАНДРА БЕРГМАН

ЯШЧЭ РАЗ ПРА АНТОНА ЛУЦКЕВІЧА

Загаварыць яшчэ раз пра Антона Луцкевіча прымусілі мяне два артыкулы пра гэтага выдатнага беларускага дзеяча (Уладзіміра Калесніка і Уладзіміра Казберука), апублікаваныя ў ЛіМе № 22 ад 2 чэрвеня 1989 года. Колькі ж гэта часу мінула, калі я пісала пра яго? Выкарыстала тады, здаецца, усе матэрыялы, дакументы, прааналізавала ягоную творчасць. Дык што цяпер — паўтарацца? Не, не. Зараз іншая эпоха. Больш праўды можна сказаць, чымсьці тады, і таму вяртаюся да Луцкевіча яшчэ раз, нанава. Гэтага патрабуе гісторыя.

Нехта з чытачоў можа думаць, што ў Польшчы ў нядаўна мінулых дзесяцігоддзях можна было ўсё гаварыць і публікаваць. Памыляюцца яны, на жаль, і вельмі. Таксама тут дзейнічала і дзейнічае цэнзура, асабліва абвостраная к Савецкаму Саюзу. Прыклад? Калі ласка. На стагоддзе з дня нараджэння Луцкевіча я напісала пра яго ў „Беларускі каляндар“ на 1984 год кароценькі артыкул. Але той, хто вырашаў, што ў ім мае быць, а дакладней кажучы, чаго ў ім быць не павінна — артыкула не прыняў.

Дык вось і ў нас дазвалялася гаварыць толькі „дыпламатычна“. У ранейшай маёй працы пра Луцкевіча было шмат „белых плям“ таксама па іншых прычынах. У Варшаве тады яшчэ жыло і працавала многа ўплывовых дзеячоў КПЗБ. Для іх Луцкевіч — стэрэатыпна — быў першым ворагам Камуністычнай партыі. Наіўна было б думаць, што яны не тармазілі...

Я добра тады ведала, што не ўсё змагу апублікаваць. Мяне гэта хвалявала. І хоць многія чытачы той мой артыкул з 1974 года ўспрынялі як рэабілітацыю Луцкевіча, мне ён да сённяшняга дня не дае спакою. Лічу, што многа ў ім усё-такі няспелых поглядаў. Але калі гаварыць пра Антона Луцкевіча, дык я даўно зразумела, што мы маем дачыненне з адной з найбольшых індывідуальнасцяў беларускага адраджэння. Ён усё сваё жыццё аддаў службе народу. Вестка пра яго афіцыяльную рэабілітацыю дайшла да мяне толькі ў гэтым годзе. Прыслалі мне выдадзеную АН БССР бібліяграфію ягоных прац. Сотні, сотні артыкулаў! І колькі кніг! Ужо з гэтай бібліяграфіі бачым, у якім шырокім дыяпазоне ён працаваў. Прычым ён не толькі пісаў. А прамовы! Колькі часопісаў ён рэдагаваў і друкаваў! Усё гэта мае для нас, для беларускай культуры, бясцэнную вартасць, якую мы дагэтуль маглі пазнаваць толькі ў аскепках. На жаль, мы наогул перасталі належна ацэньваць культуру, бяздумна аддаем першынства палітыцы.

З успомненых лімаўскіх артыкулаў вынікае, што, праўдападобна, іх публікацыю папярэдзіла дыскусія пра Луцкевіча і Тарашкевіча — так сказаць, хто з іх быў лепшым прарокам. Каторы з іх быў лепшым тактыкам — сацыял-дэмакрат ці бунтаўшчык Тарашкевіч? Я хачу затрымацца на асноўным пытанні, а іменна: каторы з іх лепш прадбачыў ці прадчуваў палітычныя вырашэнні Масквы ў адносінах да беларускага народа? Выходзіць, што „абое рабое“.

Калісьці ў Цэнтральным Архіве ЦК ПАРП у персанальнай папцы Б. Тарашкевіча ляжалі ўспаміны яго даўняга школьнага таварыша (Вацлава Бітнэра, члена хрысціянскай дэмакратыі, пасла ў Сойм). У гэтых запісах Бітнэр успамінае адну размову. У Сойме ён неяк запытаў Тарашкевіча, чаму ён такі прыхільнік Савецкага Саюза? Ці думае ён, што беларусам пад расейцамі будзе лепш, чым пад палякамі? На што Тарашкевіч меў адказаць: „Polacy ze swoją wysoką kulturą i tradycją — Białorusinów szybko zasymilują. W Sejmie wyraźnie i głośno mówią, że „za 50 lat nie zostanie w Polsce ani jednego Białorusina”. Z Rosjanami damy sobie radę”. Сёння ведаем, як ён трагічна памыляўся.

А якое было прадчуванне

(Працяг на стар. 4)

БЕЛАРУСКАЯ ПАРТЫЯ

Ад канца вайны да 1956 года польскія палітычныя і адміністрацыйныя ўлады не прызнавалі факту існавання беларускай меншасці ў Польшчы. У сувязі з гэтым не было магчымасці стварыць якую-небудзь беларускую нацыянальную арганізацыю. Такая пазіцыя ўлад, праўдападобна, вынікала з фальшывага перакanання ў тым, што ў часе паваеннай рэпатрыяцыі ўсе беларусы з Польшчы пераехалі ў БССР, а ўсе палякі з БССР перабраліся ў Польшчу. Такі падыход да справы ў БССР утрымліваўся намнога даўжэй, чым у Польшчы. Ужо многа гадоў пасля стварэння БГКТ і школ, у якіх выкладалася беларуская мова, дэлегацыя з БССР, наведаўшы Беласточчыну і даведаўшыся аб школах з беларускай мовай, зарэагавала наступным чынам: „А кому это надо, ведь все польские белорусы уехали в СССР, а все советские поляки переехали в Польшу“. У такім сцвярджэнні праявілася трактоўка пажаданага як рэчаіснага. Вядома, што ў тракце рэпатрыяцыі толькі невялікі працэнт беларусаў пераехаў з Польшчы ў БССР. Значна больш чым 95 прац. беларусаў асталося жыць на Беласточчыне. Зразумела, што кожны элементарна думаючы партыйны ці адміністрацыйны дзеяч даскана ла ведаў, што ўсходняя Беласточчына заселена галоўным чынам беларусамі. Аднак у рэчаіснасці, у якой фальшывая ідэя ставілася на многа вышэй, чым ісціна, факты мелі грашыкаватую вартасць.

Вяртанне да ўлады Уладзіслава Гамулкі ў 1956 годзе змяніла сітуацыю. Нацыянальныя меншасці былі ў канцы ўбачаны і ўзнікла магчымасць стварэння Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Ад 1956 года па сённяшні дзень наступілі ў Польшчы так радыкальныя змены, што яны не заўсёды змяшчаюцца ў рамках нават найбольш смелага мыслення. Асабліва апошнія месяцы сведчаць аб тым, што сённяшняя рэчаіснасць па сутнасці ва ўсім запярэчвае рэчаіснасці ўчарашняй. Зразумела, што мы, беларусы, не можам не бачыць тых перамен, якія агарнулі Польшчу. Справа ў тым, каб не толькі перамены бачыць, але і выкарыстаць іх у сваіх нацыянальных інтарэсах.

Беларускае грамадска-культурнае таварыства мусіць дзейнічаць у напрамку болей выразнага акрэслення свайго нацыянальнага твару. Дагэтуль у яго дзейнасці дамінаваў аспект грамадска-палітычны. Думаю, што сёння павінен праяўляцца ўсё выразней характар нацыянальны. А гэта можа стацца праз націск на дзейнасць у галіне беларускай культуры, беларускай мовы, беларускай свядомасці і нацыянальнай годнасці.

Здаецца мне, што ўсе гэтыя заданні не могуць быць поўнасцю рэалізаваны толькі таварыствам. Думаю, што павінны ўзнікнуць беларускія дзіцячыя, маладзёжныя арганізацыі. А найважнейшае, павінна быць заснавана беларуская нацыянальная партыя. Было б дасканала, калі б такая партыя прыцягнула да сябе не толькі тых беларусаў, якія паслугоўваюцца беларускай мовай. Ёсць вялікая катэгорыя беларусаў, якія страцілі беларускую мову. Ёсць таксама такія, якія пажаніліся з полькамі або выйшлі замуж за палякаў. У многіх з іх не выгасла ў сэрцы беларуская пачуццёвасць. Нямала ёсць такіх беларусаў, якіх лёс кінуў далёка па-за межы Беласточчыны. Як жа было б добра, калі б беларуская партыя знайшла шлях і да іх сэрцаў. Гэта, аднак, справа хаця і важная, то аднак другарадная. Беларуская партыя павінна абапірацца галоўным чынам на выпрабаваных і дасведчаных членаў БГКТ і тых беларусаў, якія не належаць да нашай арганізацыі, але праяўляюць моцную беларускую свядомасць. Зразумела, што пакуль што зарана гаварыць аб назве партыі. Аднак „прымерку“ трэба ўжо рабіць. Вядома, што будуць розныя прапановы і толькі з’езд выбярэ адну з іх. У парадку дыскусіі я хацеў бы запрапанаваць да разгляду наступныя назвы: Беларуская партыя роўнасці, Беларуская аўтаномная партыя, Беларуская дэмакратычная партыя, Беларускі нацыянальны рух.

Асобнай і вельмі важнай справай з’яўляецца справа праграмы. Ад яе ж фактычна залежыць, хто прыдзе ў новую арганізацыю. Аднак, аб гэтым іншым разам.

Алесь Барскі

ВЫХОЎВАЦЬ ПАВАГУ ДА ІНШЫХ!

Сёння, калі праблемы міжнацыянальных адносін выходзяць на першы план, важна выхоўваць у падрастаючага пакалення інтарэс і павагу да іншых народаў, да іншых культур. Шукаць жа нам дзейнасці для інтэрнацыянальнага выхавання зусім неабавязкова ў нейкіх далёкіх краінах. Такую працу можна распачаць і не выходзячы па-за межы Савецкага Саюза, дзе пражываюць многія народы. У нас, на Беларусі, больш-менш здавальняюча ведаюць сваіх суседзяў: рускіх, украінцаў, палякаў, літоўцаў, а вось што датычыць народаў Сібіры, дык тут іншая карціна. Так, у нас мала хто ведае аб далёкай Туве. Тым не менш з гэтым краем беларусы маюць даўнія сувязі. Напрыклад, яшчэ ў XVII ст. Саяны наведаў „літвін“ Іван Цякуцьеў. А ў 30-х г. XX ст. вядомы вучоны А. Пальмбах, які родам з Беларусі, прыняў удзел у распрацоўцы тувінскай пісьменнасці.

Нам у школе ўдалося зацікавіць сваіх вучняў тувінскай культурай і гісторыяй. Ужо другі год мы падтрымліваем сувязі з Кунгуртугскай СШ, вядзем перапіску, абменьваемся літаратурай. У нашай школе створаны своеасаблівы музей, прысвечаны Тувінскай АССР, дзе ўсе жадаючыя могуць атрымаць патрэбную інфармацыю. Усё гэта прыносіць свае вынікі. Вучні не толькі дакранаюцца да іншай культуры, але прапагандуюць і сваю. Спадзяемся, што нашы сувязі будуць мацнець.

Мікалай Шуканаў,
настаўнік,
г. Жлобін

ДЫСКУСІЯ З ГЛУХІМІ

Я вельмі здзіўлены ўдзелам Сакрата Яновіча і Віталя Лубы ў нібы-дыскусіі на старонках „Кур’ера Падляскага“, якую гэтая газета ўзняла ў сувязі з выступленнем Алеся Баршчэўскага на апошнім пленуме Ваяводскага камітэта Польскай аб’яднанай рабочай партыі ў Беластоку (наконт аўтанамізацыі культурнага жыцця нашай меншасці). Як жа ацэньваць іначай, калі не правакацыяй, адназначна процібеларускі тэкст Яцка Груна, які прыдаў размаху ды шуму ўсёй гэтай псіхалагічнай кампаніі (той жа Грун — лаяльна прызнае — чарпануў натхнення з выказвання Веслава Кабылінскага, шэфа рэдакцыі). Весці нам спрэчкі ў друку з некім, хто на поўным сур’ёзе, а разам з тым і заядла цвердзіць, што... няма беларускай мовы, значыць, і беларусаў! — які ж сэнс? Нічога такому не дакажаш, бо чым больш рацыяў будзеш мець, тым мацней раз’юшыш.

Некалькі гадоў я знаёмы з Яновічам і Лубам. Ведаю, што яны інтэлігентныя людзі, і таму менавіта не магу зразумець, чаму рушылі ў палеміку з тымі, якія не прымаюць аніякіх аргументаў, не ўмеюць думаць, а замест гэтага крычаць ды абражаюць. Маючы ўжо за сабою падобную — скандальную! — сварню „Пад рознымі крыжамі“, што мела месца на зыходзе сёлетняй зімы, няцяжка было прадбачыць, колькі памыяў ізноў распырснецца на беларускіх галовах... І лішні раз пачуем, каб ціха сядзець ды дзякаваць за „польскі хлеб“ (быццам самі мы, беларусы, няздольныя мець свой). Даведваемся пры нагодзе, якія мы праследнікі і як бязлітасна мучым польскіх патрыётаў, а каб было страшней чытачам „Кур’ера...“ — выяўляецца, што проста марым аб адарванні Беласточчыны ад Польшчы, ну, і хочам трэцяй сусветнай вайны!!!

Аляксандр Амільяновіч з пісьменніцкай сакавітасцю калісьці публічна даказваў, што быць беларусам, па-праўдзе, раўназначнае варагаванню Польшчы. Праз дэкаду гадоў пасля разгарнуў гэтую тэму Казік Семяняка, паставіўшы на ёй... праваслаўны крыж. Цяпер жа Яцак Грун дагаварыўся, так сказаць, да ручкі. Адкрыў, што беларусы — гэта выдумка. Кола замкнулася. Капцы нам!

Няўжо Яновіч з Лубам не заўважылі яшчэ, што мы, як беларусы, трымаючы адну „Ніву“, не маем аніякіх магчымасцяў перакрычаць ненавіснікаў? Можа быць, наіўна паспадзяваліся на сумленную дыскусію? На барацьбу якраз фактамі, аргументацыяй? А іх, звычайна, узялі ды і забрахалі! Вось табе і паленіка: тут зубоў трэба, а не розуму.

Беларускае насельніцтва Беластоцкага краю выпрацоўвае прыблізна пад сорак працэнтаў уласных фінансавых сродкаў рэгіёна, а на свае нацыянальна-культурныя патрэбы атрымлівае яно ўсяго трэцюю частку а д н а г о працэнта агульнаваяводскіх выдаткаванняў на культурную дзейнасць. Каментар лішні, хіба што варта сказаць так: плацім таксама за сваю дэнацыяналізацыю, за тое, каб хутка і масава вырадзіцца як беларусы. Каб, нарэшце, з’явіліся дэгенераты накшталт аўтара актыкула ў тым жа „Кур’еры Падляскім“, які, курам на смех, заяўляе: Jestem Białorusinem, усяляк ахайваючы беларускасць. Гэта ж янычарства або і лёкайства!

Прыкра, што шанаваныя і заслужаныя для беларускасці асобы — Яновіч і Луба — далі радасць тутэйшым цемрашалам атакаваць ардою і верашчаць „урра“. Не даходзіць да Яновіча, ці як, што ў „кур’ерскіх“ гора-палемістаў няма маральнасці, а дакладней — кіруюцца яны законамі кулаковай бойкі („Бі, каб не ўстаў!“). Калі ж Яновічу з Лубам рупіць дыскутаваць з палякамі пра беларускія праблемы, дык дзеля гэтага ёсць жа нямала паважных польскіх газет і часопісаў. Сапраўды знайшліся б сярод палякаў такія, з якімі можна наладзіць культурную дыскусію і дайсці да разумных высноваў. А што мы робім? Заводзімся з нейкімі хуліганамі газетных палосаў, шакаламі ратацыйных машын. Бульварнымі газетнікамі, ад якіх чорным дымам валіць чад нацыяналізму, і нават шавінізму. Няхай яны самі глытаюць смурод, смакуюць яго, калі ім так пахне ён і дае асалоду. Гэтай хмары Яновіч з Лубам не развеюць, наадварот, гусцей паваліла і паваліць пад неба, быццам агонь, у які дакінулі хвarasту...

Яўген Мірановіч

Ад Сакрата Яновіча (Віталь Луба ў водпуску). Перш за ўсё выпадае падзякаваць Яўгену Мірановічу за клопат пра нас! Наймацней вінаваты тут я, забыўшыся пра навуку свайго нябожчыка бацькі: „Не чапай... пэўнай рэчы, то смярдзець не будзе!“ З нервамі маімі вось бяда: не вытрываў звягу супроць беларусаў... Словам не азваўся б я, калі б датычыла гэта толькі мяне асабіста, як у выпадку публікацыі „Логіка сэрца, эмоцыя розуму“ ў „Ніве“ ад 3 верасня (у якой Чыквін з Латышонкам далі волю сваім языкам, патраціўшы меру сэнсоўных прэтэнзіяў да мяне пляткарствам зайздроснікаў).

Мірановіч мае рацыю: трэба шанаваць свой аўтарытэт і не лезці ў тупалобы мардабой, бо паважлівасці справе гэтым не прыдбаеш, а сябе асмешыш, параўняўшыся з брыдаю.

Сіла і моц душы

Справаздачу аб Фестывалі царкоўнай музыкі ў Гайнаўцы, ужо восьмага (ён адбыўся па плану ў апошнія дні мая), я ўжо апублікавала двойчы (у дзвюх газетах). Я паінфармавала чытачоў, што адным з членаў ацэньваючай камісіі фестывалю быў Віктар Роўда з Мінска — прафесар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, дзе арганізаваў і вядзе 70-асабовы хор, мастацкі кіраўнік і дырыжор хору Беларускага радыё і тэлебачання — 80 чалавек.

Дырэктар Гайнаўскага дома культуры і арганізатар фестывалю Мікалай Бушко арганізаваў мне паўгадзінную сустрэчу з прафесарам. Мне вельмі хацелася атрымаць адказы на хвалюючыя мяне пытанні. Я іх сабе запісала і ў кабінеце дыр. Бушко мы галопам вялі размову. Вось мае пытанні да прафесара: 1) Як знаходзіце гайнаўскі фестываль царкоўнай музыкі і як яго ацэньваеце? 2) Праз восем гадоў ідзе ўжо фестываль, а з Беларусі прыехаў у мінулым годзе толькі адзін хор — свецкі — Гродзенскага педвучылішча з яго дырыжорам Аннай Стрыхай і спяваў царкоўныя канты і гімны (заваяваў I узнагароду). Чаму так мала? Калі прыедзе царкоўны хор з Мінска? 3) Ці Вы, прафесар, будзеце ратаваць за пашырэнне сувязяў і ў гэтай галіне мастацтва? I апошняе пытанне было такое: вядучы сёлетні канцэрт — канферансье з Варшавы сказаў ва ўступе, што праваслаўны спеў кшталтаваўся пад вялікім уплывам рускага і ўкраінскага народных спеваў. Не стану тут аспрэчваць блытанасці сцвярджэння, што было першае. Скажу толькі, што, наколькі мне вядома, між іншым, з Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, то напр. знаменны распеў (аснова асноў праваслаўнага спеву) нарадзіўся на беларускіх землях і то якраз беларускія творцы і мастакі, запрошаныя дзякуючы сваёй славе, паехалі ў Маскву і навучалі там знаменнаму распеву. Я прасіла прафесара Роўда коратка аднесціся да пытання аб майстрах царкоўнага спеву на Беларусі ў XVI—XVII ст.ст.

— * —

Праф. В. Роўда папрасіў мяне найперш перадаць падзяку дырэктару М. Бушко і ўсім арганізатарам (спонсарам — як цяпер гаворым) гайнаўскага фестывалю за запрашэнне яго да ўдзелу ў журы фестывалю. Прафесар расказаў, як то сустрэліся яны з Мікалаем Бушко ў Мінску ў мінулым годзе. Дыр. Бушко выслухаў спалучаны хор (кансерваторыі і радыё) — 150 чалавек і так пачалося.

— Я думаў, што прывязу сюды свой хор, ён бы ўпрыгожыў ваш царкоўны фестываль, але малавата часу, пакуль што не выйшла. У вас вялікіх хораў мала. Вялікі царкоўны хор, я бачу, ёсць пры саборы ў Гайнаўцы — гэта добра, але наогул хоры малыя. Само мерапрыемства — цудоўнае, як і цудоўны царкоўны спеў. Мы толькі нядаўна пачалі гэтакія творы спяваць. У Польшчы, як чую, нават студэнты з каталіцкіх асяроддзяў імкнуцца да спявання царкоўнай музыкі, адчуваюць яе прыгажосць. Зацікаўленне вялікае, хоць і не ўсе да глыбіні адчуваюць яе непаўторнасць. Праваслаўная музыка прыгожая, велічная, мірная. Трэба мець праваслаўную душу, каб сапраўды адухатворана яе спяваць. Нам трэба, мы павінны царкоўны спеў захоўваць, перадаваць далей.

На беларускай зямлі здаўна развівалася беларуская царкоўная музыка. Нашы продкі яе карпатліва захоўвалі. Карані знаменнага распеву, я б сказаў, шырэйшыя — славянскія. Славяне далі свету знаменны распеў. На ім стварралі вялікія свае творы рускія кампазітары. Не ведаю, ці ведаеце, што мелодыя гімна СССР узята Аляксандравым (пазнейшым стваральнікам і дырыжорам хору Чырвонай Арміі) са знаменнага распеву, дакладней гімна „Многая лета“? Сам Аляксандраў быў служыцелем у Храме Хрыста-Збавіцеля ў Маскве, разбуранага, як ведаеце, у 30-ыя гады.

Царкоўная музыка патрабуе многіх галасоў. Я хачу тут сказаць, што такі вялікі хор, як хор Гайнаўскага сабору — то вялікая справа. Айцец Міхаіл добрую справу робіць. Мне здаецца, што гэты хор павінен спяваць не толькі царкоўную музыку. Выйшаў I том песень Рыгора Шырмы — сто песень, там ёсць цікавыя. (У дужках хачу выясніць, што ў гэтым месцы нашай размовы я паінфармавала прафесара Роўда аб тым, што ў Гайнаўцы існуе вельмі добры беларускі свецкі хор, што некаторыя харысты спяваюць у двух хорах, што адбываецца кожны год вялікі конкурс беларускай песні і што ён павінен паслухаць гэты конкурс, а ГП БГКТ павінна яго запрасіць у 1990 г.).

Далей прафесар сказаў цікавыя весткі аб сабе.

— Я з царкоўным спевам знаёмы з дзяцінства. Жыў на Заходняй Беларусі. Вучыўся ў духоўнай семінарыі ў Вільні ў г.г. 1931—40. Вучыўся разам з вашым мітрапалітам Васіліем. Тады мы яго называлі Валодзя Дарашкевіч. Вучыўся я і разам з цяперашнім настаяцелем гайнаўскага сабора а. Антонам Дзевятоўскім. Цяпер працую з хорам Беларускага радыё і тэлебачання — вялікім прапагандыстам беларускай харавой музыкі. Мы спяваем творы беларускіх кампазітараў або рускіх на тэксты беларускіх паэтаў, таксама творы маладых беларускіх кампазітараў, для прыкладу — Андрэй Бандарэнка напісаў твор-паэму, прысвечаную князю Уладзіміру, на вершы Генадзя Бураўкіна. Наш хор гэта спявае. Пачалі ў апошні час уводзіць у праграму творы Часнакова, Цітова, Чайкоўскага.

У далейшым я даведалася ад прафесара, што калі б хор Беларускага радыё і тэлебачання быў запрошаны на гайнаўскі фестываль, ён, апрача ўдзелу ў конкурсе, мог бы даць 3—5 публічных канцэртаў у розных месцах. Яны ў бягучым годзе выступалі ў Мендзыздроях. Чаму б не мелі выступіць у Гайнаўцы? Скажу праўду — прыезд такога хору быў бы адным з найбольшых культурных падзей у дзейнасці беларускага культурнага руху ў Польшчы ад часоў, калі на Беласточчыне гастраляваў хор Рыгора Шырмы ў 1956 г., а дырыжыраваў яшчэ сам вялікі Шырма.

Журы VIII Фестывалю царкоўнай музыкі ў Гайнаўцы: Віктар Роўда, Мікалай Бушко, Рамуальд Твардоўскі.

Вера Валкавыцкая
Фота У. Завадскага

ПРАГРАМА

ДЗЕН КУЛЬТУРЫ КАЎНАСА Ў БЕЛАСТОКУ 13—17.X.1989 г.

13 кастрычніка (пятніца)

гадз. 9.30 — праекцыя фільмаў творцаў-аматараў — у зале Акруговай установы распаўсюджвання фільмаў у Беластоку,

гадз. 12.00 — прэс-канферэнцыя — у кафэ „Эліда“,

гадз. 14.00 — адкрыццё мастацкай выстаўкі — у Галерэі сучаснага мастацтва,

гадз. 17.00 — канцэрт у выкананні Каўнаскага камернага аркестра і хору Schola Cantorum Bialostociensis — у Беластоцкай філармоніі.

14 кастрычніка (субота)

гадз. 17.00 — канцэрт Фальклорнага калектыву Вячэрняга факультэта Вільнюскага універсітэта — у Сухаволі,

гадз. 16.00 — спектакль для дзяцей „Чорная Ягадка“ ў выкананні акцёраў Лялечнага тэатра з Каўнаса — у Беластоцкім лялечным тэатры,

гадз. 17.00 — праекцыя аматарскіх фільмаў — у Бранску,

гадз. 19.00 — канцэрт эстраднай групы „Метрапаліс“ з Каўнаса — у Саколцы,

гадз. 19.15 — выкананне „Стабат Матэр“ Пергалезі Каўнаскім камерным аркестрам і хорам Schola Cantorum Bialostociensis — у Фарным касцёле ў Беластоку.

15 кастрычніка (нядзеля)

гадз. 12.00 — адкрыццё выстаўкі прац народных мастакоў — у Бюро мастацкіх выставак,

гадз. 11.00 — спектаклі для дзяцей „Чорная Ягадка“ — і 16.00 — у зале Беластоцкага лялечнага тэатра,

гадз. 17.00 — кантэрт групы „Метрапаліс“ і дэгустацыя рэгіянальных літоўскіх страў — у Клубе разрыўкі ў Беластоку,

гадз. 17.00 — канцэрт Фальклорнага калектыву — у Чорнай-Беластоцкай.

16 кастрычніка (панядзелак)

гадз. 19.00 — канцэрт ансамбля народнага танца „Скуцініс“ з Каўнаса — у Клубе разрыўкі ў Беластоку.

17 кастрычніка (аўторак)

гадз. 18.00 — заканчэнне Дзён культуры Каўнаса, гала-канцэрт у выкананні ансамбля народнага танца „Скуцініс“ з Каўнаса — у зале Драматычнага тэатра імя А. Вянгеркі ў Беластоку.

БІБЛІЯГРАФІЧНЫ КУТОЧАК

АЎКЦЫЁН У КРАКАВЕ

На 69 Кракаўскім антыкварным аўкцыёне, які адбудзецца 17—19 кастрычніка г.г. у памяшканні Гарнізоннага клуба (Кракаў, вул. Бітвы пад Леніна № 1), можна будзе набыць з торгаў, між інш., наступныя выданні.

Poz. 68 — Bartoszewicz J., Znaczenie polityczne kresów wschodnich dla Polski, Warszawa 1924 r. Cena wywoławcza 1,2 tys. zł.

Poz. 69 — Bartoszewicz J., Szkic dziejów Kościoła ruskiego w Polsce, Kraków 1880. C.w. 6 tys. zł.

Poz. 156 — Brzozowski Z. S., Litwa — Wilno 1910—1945, Paryż 1987. C.w. 36 tys. zł.

Poz. 175 — Chelm und Podlachien, Wien 1918. C.w. 1,6 tys. zł.

Poz. 270 — Ejsmond J., Wspomnienia myśliwskie, W-wa b.r.w. C.w. 1 tys. zł.

Poz. 278 — Federowski M., Lud białoruski na Rusi Litewskiej. T. 4, W-wa 1935. C.w. 16 tys. zł.

Poz. 364 — Halecki O., Dzieje Unii Jagiellońskiej, T. 1—2, Kraków 1919—1920. C.w. 16 tys. zł.

Poz. 535 — Kościałowski S., Antoni Tyzenhaus, Podskarbi nadworny litewski, T. 1—2, Londyn 1970—1971. C.w. 80 tys. zł.

Poz. 589 — Księga stadna koni półkrwi województw centralnych i północno-wschodnich, T. 1, W-wa 1935. C.w. 24 tys. zł.

Poz. 638 — Limanowski B., Dzieje Litwy, W-wa—Kraków 1917, C.w. 1,6 tys. zł.

Poz. 683 — Maciejowski W. A., Roczniki i kroniki polskie i litewskie najdawniejsze, W-wa 1850. C.w. 20 tys. zł.

Poz. 750 — Pamiętnik Mikołaja II od roku 1890 do 31 grudnia 1917, W-wa 1924. C.w. 6 tys. zł.

Poz. 760 — Mironowicz A., Od Hajnówki do Pohlawi, Wspomnienia, Paris 1986. C.w. 6 tys. zł.

Poz. 781 — Mościcki H., Unia Litwy z Polską, Dokumenty i wspomnienia, W-wa b.r.w. C.w. 1,8 tys. zł.

Poz. 877 — Pawłowicz E., Wspomnienia znad Wilji i Niemna, Studya — Podróże, Lwów 1883. C.w. 9 tys. zł.

Poz. 908 — Podhorski-Okołów L., Białoruś, Poezje, Wilno 1924 C.w. 1,6 tys. zł.

Poz. 910 — Podleski F., Układy pokojowe w Brześciu Litewskim 1918, Zelibory 1933. C.w. 4 tys. zł.

Poz. 1045 — Schmuck A., Z Pińska do Augustowa kajakiem, Lwów 1937. C.w. 2 tys. zł.

Poz. 1160 — Szeptycki S., Front litewsko-białoruski 10 marca 1919—30 lipca 1920, Kraków 1925. C.w. 6 tys. zł.

Poz. 1269 — Wityk S., Precz z Rusinami! Za San z Polakami! Lwów 1903. C.w. 1,6 tys. zł.

Poz. 1276 — Wołłosowicz S., Ziemia Wileńska, Kraków 1925. C.w. 5 tys. zł.

Poz. 1428 — Pamiętniki Murawiew „Wieszatiela" 1863—1865, Włochy 1945. C.w. 4,8 tys. zł

Poz. 1928 — „Tygodnik Wileński", R. 1911, Nr 11—12. C.w. 3 tys. zł.

У аўкцыёне можна прыняць удзел пісьмова. У заказах, кіраваных па адрасу: Antykwariat Naukowy, ul. Bracka 6, 31-005 Kraków, неабходна падаць: нумар пазіцыі, прозвішча аўтара, загаловак і найвялікшую суму грошай, якую заказчык можа заплаціць за кніжку ці часопіс.

Пятро Байко

З ДРУКУ

БІБЛІЯ ПА-БЕЛАРУСКУ

Нам стала вядома, што на беларускую мову перакладаецца Біблія. Мы сустрэліся зь перакладчыкам Васілём Сёмухам і папрасілі яго адказаць на некаторыя нашыя пытаньні.

Рэдакцыя: Скажыце, кала ласка, ад чаго ішла ініцыятыва перакладу?

В. Сёмуха: Ініцыятыва перакладу Бібліі на беларускую мову належыць Рускай праваслаўнай царкве: Прэасьвяшчэннаму мітрапаліту Мінскаму і Беларускаму Філарэту і, я ў гэтым упэўнены, адпавядае жаданьню беларускіх хрысьціян мець Сьвяшчэннае Пісаньне на роднай мове і гутарыць з Богам на роднай мове. Гэтая ідэя вельмі прыхільна сустрэта таксама цэрквамі евангельскіх хрысьціян (баптыстаў) і хрысьціян веры евангельскай (пяцідзесятнікаў), ад якіх таксама атрымліваю каштоўную дапамогу ў працы.

Р.: Ці знаёмы Вы зь іншымі перакладчыкамі Бібліі на беларускую мову?

В.С.: Такіх перакладаў некалькі. Але я ўважліва прачытаў толькі адзін — пераклад Луцкевіча. Добра, што яны ёсьць. Гэта сьведчыць, што пераклад Сьвяшчэннага Пісаньня — працэс гістарычна доўгі і ён будзе працягвацца.

Р.: Дзядзька Васіль, ці ведаеце Вы пра пераклад Бібліі на беларускую мову, які робіць ксёндз Чарняўскі, ці знаёмыя Вы зь ягонай працай?

В.С.: Не, не знаёмы, але ад усяго сэрца вітаю высакародную працу Айца Уладыслава і зычу яму поспехаў як і сабе, бо гэта справа наша агульная.

Р.: Калі дазволіце далікатнае пытанне, ці веруючы Вы?

В.С.: Я не зусім добра ведаю, што такое „веруючы" і „няверуючы". А калі глыбей крыху, дык толькі той, хто ня мае цара ў галаве, ня мае і Бога ў сэрцы, — да такіх я сябе не адношу.

Р.: А ці можа „няверуючы" перакласьці Сьвятое Пісаньне?

В.С.: Можа, калі будзе працаваць сумленна, разумеючы, што яго праца патрэбная людзям: і „веруючым", і „няверуючым", якія і складаюць яго народ. Сўмленнасьць, сур'ёзнасьць, адказнасьць — гэта таксама Бог у сэрцы, калі зьнікае штучная перагародка, якая разьдзяляе людзей на „веруючых" і „няверуючых". Усе мае продкі — веруючыя; лічыце, што я раблю пераклад для іх, зь любоўю, з павагай, шчырасьцю і з духоўнай і цялеснай неразьяднанасьцю. Што да магчымых памылак ад маёй багаслоўскай неабазнанасьці, дык ад памылак ніхто не застрахаваны, памылка — памылка, калі яна не ад злога намеру, яе выправіць можна. Біблію перакладае Царква, толькі што праз мяне, і Царква зробіць усё магчымае, каб ухіліць прыкрасьці, якія паўстануць ад перакладчыцкай недасьведчанасьці.

Р.: Дзядзька Васіль, мы Вас ведаем як перакладчыка „ерэтычных кніг": „Фаўста" Гётэ, Рыльке, „Доктара Фаўстуса" Томаса Мана. Нават лірыку маладога Карла Маркса Вы перакладалі. Як растлумачыць такі раптоўны паварот да Бібліі?

В.С.: Гэта ня „раптам" і не „паварот". У пэўным сэнсе ўсе названыя творы складаюць адзінства. Ва ўсіх творах аналізуецца праблема Дабра і Зла, толькі ў розных аспэктах. Скажам, чалавечы геній на службе ў зла („Фаўстус"), чалавек паміж Дабром і Злом (часовы саюз са Злом у пошуках Ісьціны — „Фауст"), жыцьцё і сьмерць, як формы непадзельнага існаваньня („Санеты Арфею"), і, нарэшце, — Дабро і вывратаваньне праз яго чалавека („Новы Запавет"). Гэта магчымы аб'ект перакладчыцкай творчай цікавасьці. Так сказаць, ідэя, кожны аспэкт якой разглядаецца перакладчыкам сур'ёзна і сумленна, без падкрэсліваньня сваіх упадабаньняў, але з поўнай аддачай сілы на пераўзнаўленьне чужых твораў. „Новы Запавет" у гэтым шэрагу і ў гэтым плане — самае лагічнае і самае грунтоўнае завяршэньне, найлепшае, пра што можа марыць перакладчык.

Што ж тычыцца лірыкі маладога Карла Маркса, — а каму яна ў наш час патрэбная. І куды зь ёю сьпяшацца? Кніжка-мініяцюра лірычных вершаў маладога Маркса, падрыхтаваная выдавецтвам „Мастацкая літаратура", ляжыць у друкарні падпісаная ў друк (!!!) 6 жніўня 1986 году — і нікога гэта не цікавіць. З поўным правам расцэньваю такую ўвагу нашага галоўнага ідэёляга — апостала Паўлава і ягонай чэлядзі да гэтай кніжкі, як намёк на тое, што Марксава лірычная экзальтацыя нашаму народу — да лямпачкі! Вершы публікаваліся да Марксавага юбілею; цяпер яны могуць пачакаць да наступнага, балазе, нашым „марксістам" галава не баліць

А Сьвятое Пісаньне далейшага адкладу ня церпіць. З усьведамленьнем гэтых банальных ісьцінаў я і прыступіў да працы над тым, што людзям патрэбна.

Р.: Што ж, пажадаем Марксу пераскочыць ідэалагічныя бар'еры, а Вам посьпехаў і новых перакладаў! Бывайце!

Ад сябе можам дадаць, што дзядзька Васіль растлумачыў нам значэньне бел-чырвона-белых нашывак на мантыях іерархаў праваслаўнай царквы ад старажытнасьці да сёньняшніх дзён. Гэта сымболь настаўніцкай місіі Ісуса Хрыста на зямлі, перададзены яго вучням, — пасеў праўды крывёю Ісуса Хрыста на чыстым полі чалавечай душы. З гэтым сымболем-сьцягам беларускія ваяры змагаліся за праваслаўную веру і родную зямлю з захопнікамі-крыжакамі.

(„Супольнасьць" № 3/1989)

Ксёндз У. Чарняўскі, таксама перакладчык „Бібліі", у нашай рэдакцыі. Фота Я. Чарнякевіч.

АЛЯКСАНДРА БЕРГМАН
ЯШЧЭ РАЗ ПРА АНТОНА ЛУЦКЕВІЧА

(Працяг са стар. 1)

Луцкевіча? Ён ужо ў 1930 годзе абураўся супраць кіраўнічых органаў БССР з прычыны зьнішчання сваёй інтэлігенцыі. Добра ведаў, што сталася ў 1933 годзе, не гаворачы пра генацыд 1937 і 1938 гадоў. У гэтым часе ён пісаў вострыя артыкулы супраць Сталіна (адзін з іх меў загаловак „Цень Азефа"). Ён таксама добра ведаў пра рэпрэсіі ў СССР усіх меншавікоў, да якіх як сацыял-дэмакрат і сам сябе залічваў. І ўсё-такі! У 1939 годзе... вырашыў застацца ў Вільні. Ці ж мог пра ўсё тое так хутка забыцца? Ці раптоўна паверыў, што яму створаць магчымасць працаваць дзеля беларускай культуры? Столькі часу марыў аб уз'яднанай Беларусі. Пасля прыходу Чырвонай Арміі прасілі яго, праўда, каб прывітаў яе ад імя насельніцтва. Яму было тады 55 гадоў. Дык чаму вырашыў не пакідаць Вільні? Не сумняваюся, што калісьці даведаемся. Але як-ніяк — прарок памыліўся.

І яшчэ адно прынцыповае пытанне: чаму Луцкевіч не быў і не хацеў быць членам Грамады? Асабліва гэта адчувалася падчас расправы над Грамадою ў 1928 годзе ў Вільні. Паспрабуйма прасачыць ад пачатку, год за годам — ад 1925, калі ўсё пачалося. Я думаю, што Луцкевіч (як і В. Самойла або ксёндз А. Станкевіч, якія пра гэта пісалі) пісаў магчыма таксама, але я не дайшла да гэных матэрыялаў. Думаю аднак, што Луцкевіч выступаў супраць падзелу Беларускага клуба ў Сойме. У 1922 годзе быў Луцкевіч старшынёю Беларускага цэнтральнага выбарчага камітэта, значыць быў галоўным арганізатарам клуба. А тое трэба было ўмець і хацець арганізаваць — каб была як найбольшая колькасць пасloў, каб атрымаць дзеля гэтай справы грошы і, урэшце, дабіцца, каб камуністы не крэслілі іх лісты № 16. Луцкевіч ведаў, што значыць для беларусаў наяўнасць першы раз у гісторыі ў такой установе, як парламент. Ён добра ведаў, што Беларускі клуб для крэсаў ёсць тым усім ведамым вокам, якое трэба пільна сцерагчы. Тым больш, што дзякуючы клубу ствараліся магчымасці шырэйшага кантакту з беларускім сялянствам.

Грамада магла ўзнікнуць неабавязкова з прычыны распаду клуба. А. Станкевіч адкрыта папярэджваў, што раскол клуба не паспрыяе інтарэсам беларускай вёскі. А найбольш імкнулася да распаду Беларускага клуба камуністычная фракцыя ў Сойме. Грамада, аднак, ішла на сціслае супрацоўніцтва з Сялянскім саюзам і камуністычнымі плынямі. Крыху пазней яе ляцкую пазіцыю крытыкаваў нават Камінтэрн.

Што тычыцца Луцкевіча ў 1925 г., то ў гэтым годзе яго запрасілі на канферэнцыю ў Гданьск, у якой прымалі ўдзел члены Камуністычнай партыі Польшчы, КПЗБ, прадстаўнікі БССР і Грамады. Луцкевіч не паехаў. Як піша Тарашкевіч — прыслаў толькі ліст. Ліста гэтага я не бачыла. Мяю надзею, што ён недзе ёсць.

(Працяг у наступным нумары.)

ЯН МАКСІМЮК

МЁРТВЫ СЕЗОН

— 2 —

Вёска ўжо болей не дае літаратурных кадраў. Яна русіфікаваная. Трэба чакаць, што наступіць значнае падзенне долі арыгінальнай літаратуры на беларускай мове. Значэнне мастацкага перакладу ўзрасце. Замежная літаратура будзе паступова ўваходзіць у беларускую літаратуру, ставацца яе здабыткам. Каб кампенсаваць тое падзенне, трэба ствараць перакладчыцкія кадры. Сама сітуацыя спрыяе гэтаму.

Так лічыць Сяргей Шупа, малады перакладчык, з пакалення тых, што заявілі пра сябе ў палове васьмідзесятых. Сяргей закончыў Інстытут замежных моваў у Мінску, аддзяленне французскай мовы на перакладчыцкім факультэце. Працуе ў рэдакцыі крытыкі і літаратуразнаўства выдавецтва „Мастацкая літаратура“. Перакладае з французскай, англійскай, польскай, эстонскай моваў. У 1987 годзе ў серыі „Бібліятэка замежнай прозы“ выйшлі навелы Гі дэ Мапасана: Сяргей быў укладальнікам зборніка і адным з перакладчыкаў. На гэты год у серыі „Скарбы сусветнай літаратуры“ запланавана выданне навелаў Праспера Мерыме ў перакладзе Сяргея і ягонага калегі Алеся Істоміна. У гэтым годзе Сяргей закончыў пераклад славутага рамана-антыўтопіі Джорджа Оруэла „1984“; машынапіс перакладу ляжыць пакуль што ў хаце. У мінулым годзе ў зборніку „Братэрства“ ён апублікаваў пераклады дзвюх навелаў эстонскага пісьменніка Фрыдэберта Тугласа. Зараз ён прымерваецца да перакладу ўспамінаў Мікалая Крыштофа Радзівіла (Сіроткі) з паломніцтва ў Святую зямлю 1582—84 гадоў. У недалёкай будучыні ён запланаваў сабе пераклад выбраных аповесцяў і апавяданняў Эдгара Алена По. Сяргею няма яшчэ трыццаці. У яго цудоўная сям'я: жонка Галіна і трохгадовая Марылька. І праблемы з кватэрай.

Была такая ідэя — клуб маладых перакладчыкаў „Вавілон“. Пачатак яму быў у 1986, апавядаў мне Сяргей. Ведаеш, кантакт культуры Беларусі са светам і ўсё такое. Абмяркоўвалі свае пераклады, паспрабавалі скласці альманах маладых. Не хапіла арганізаванасці. Самае лепшае з таго перайшло ў „Далягляды“. Перакладчыкаў не зашмат, яны нейк знайшліся „самі“. У Інстытуце ўзровень выкладання неблагі, але ў ім жа не рыхтуюць перакладчыкаў на беларускую мову.

У полі зацікаўлення Сяргея гебрайская мова, яўрэйская кабала, хрысціянская гноза, беларуская лінгвістыка, фантастычная заалогія ў Борхеса і ў „Энцыклапедыі прыроды Беларусі“.

У мяне адна прыватная справа да перакладчыкаў у Мінску. Дзеля яе я і наважыўся сунуць хоць кончык носа ў гэтае элітарнае асяроддзе. У пачатку года я даслаў Сяргею пераклад эпізоду „Уліса“ з такім меркаваннем, што, можа, яму знойдзецца месца ў „Даляглядах“. Справа як быццам наладзілася, канчатковае слова належыць Васілю Сёмуху, які рэдагуе выпуск на 1990 год. Вось з гэтым дзядзькам табе абавязкова трэба пазнаёміцца, сказаў мне Сяргей. Гэта адзін з тых, у якіх можна нечага навучыцца. У кожным выпадку сам я лічу яго сваім настаўнікам.

Сяргей дамаўляецца на наша спатканне са спадаром Сёмухам. Едзем да яго дахаты. Сяргей быў моцна пагарбеў над маім перакладам, выпраўляючы мае беластоцкія варварызмы, цяпер машынапіс у сп. Сёмухі.

Васіль Сёмуха па адукацыі — германіст. Круг перакладчыцкіх зацікаўленняў у яго сапраўды імпануе. У асноўным літаратура нямецкамоўная: Гётэ (выдатны пераклад „Фаўста“), Шылер, Гейнэ, аўстрыйцы Райнэр Марыя Рыльке і Геарг Тракль, сярэдневяковы нямецкі паэт Вальтэр фон дэр Фогельвайдэ. У гэтым годзе мае выйсці пераклад „Доктара Фаўстуса“ Томаса Мана. Ага, і яшчэ лірыка маладога Маркса! З польскай: Міцкевіч, Славацкі, Норвід, Канапніцкая (!), Тувім. І з латышскай: Яніс Райніс і надзвычайная Візма Бэлшавіца.

Чакай жа, хіба купім кветкі, там жа дзяўчо прыгожае, прапануе Сяргей. Гэта ён пра Алесю Сёмуху, з якою я пазнаёміўся ў Беластоку, калі яна з Сяржуком Вітушкам з „Талакі“ наведала наш беларускі запаведнік. Так яно ёсць сапраўды. Казалі мне потым, нібыта хлопцы з БАСа з глузду з'ехалі, убачыўшы Алесю, і над беларускім студэнцкім рухам павісла вялікая небяспека. Алеся і сорак разбойнікаў, так назваў сітуацыю Юры Туронак, убачыўшы, як басаўцы ў нейкім ачмурэнні выконваюць усё, што ім яна загадае. Ну, тут ён крыху перабраў, наўрад ці знойдзецца сорак тых хлопцаў ва ўсім БАСе!

Ну, пагляньце, тыя польскія паны заўсёды гнуць сваё, прывітаў нас на парозе Васіль Сёмуха, разгледзеўшы кветкі. І як мне было тут хоць слоўкам пікнуць, што пра кветкі не забыў якраз не „польскі пан“...

Сядайце, хлопцы, спачатку мне трэба вас напаіць, паведамляе нам гаспадар. Справа нялёгкая. Сяргей строгі абстынент, а я ў сваю чаргу не п'ю нічога паміж адным кілішкам і другім.

Сутнасць справы наконт мае прыватнае справы такая: эпізод будзе змешчаны ў „Даляглядах“, але ён крыху задоўгі. Спадар Сёмуха завалены матэрыяламі і трэба рабіць чыстку. Не час распускаць слюні. Крыху параіўшыся з Сяргеем, рашаю адняць дваццаць старонак з пачатку тэксту. Фрагмент такім чынам траціць сваю завершанасць (ці, лепш сказаць, сваю запачаткаванасць), але затое набывае нейкую таямнічасць, паколькі адкрываецца гіганцка-магутна-велічным апісаннем публічнага пакарання смерцю нацыянальнага ірландскага героя.

Гутарым пра сёе-тое, зрэдзьчасу збочваем на звілістыя сцежкі беларускай лінгвістыкі, вызначаем сабе статус некаторых паланізмаў і русізмаў у беларускай мове. Як бы сказаў Сакрат Яновіч, пахне смакавітым дыспутам. З Васілём Сёмухам наладжваю сугучча нашых родных падляшска-палескіх гаворак, Сяргей, цвярозы, як рэпа, „внимает“. Яго не здзівіць ніякая мова. На гэтай мове яму даводзілася абмяркоўваць прыгоднасць некаторых дрэваапрацоўчых прыладаў з маім бацькам, калі ён у чэрвені наведаў нашу сярэднекулацкую гаспадарку на Беласточчыне.

У Сяргея свая тэма з Васілём Сёмухам. Гэта — Біблія па-беларуску. Мэтазгоднасць, мэтанакіраванасць, грамадская значнасць перакладу, той запавет і гэты запавет. Не з маім розумам тут разбірацца. Падаюся за Алесяй на кухню і там распытваю яе, што дзеецца ў „Талацэ“.

А ў „Талацэ“ навін, як у сукі блох...

(Працяг будзе)

— 2 —

У тым часе на полацкім троне заселі літоўскія князі. Першым з іх быў Мінгайла, якога ў 1190 годзе палачане выбралі на трон. Хутка пасля гэтага полацкае княства поўнасцю падупадае і ў 1238 годзе ўладу ў ім, як і над суседнімі княствамі, пераймае навагрудскі князь Міндоўг. Падпарадкаваў ён сабе княствы: Полацкае, Смаленскае, Тураўскае, Пінскае, Друцкае, Віцебскае і іншыя. Такім чынам у XIII ст. сённяшнія беларускія землі трапілі пад уладу Літвы, а ў XIV ст. увайшлі ў яе склад.

Вельмі хутка літоўцы паддаліся вышэйшай беларускай культуры і ў выніку гэтага ўсё тое, што выйшла з народнай праслойкі, а ўвайшло ў склад пануючых і прывілегіяваных кругоў — збеларушчылася.

У 1386 годзе літоўскія князі прынялі хрысціянства. У тым жа годзе князь Уладзіслаў Ягайла каранаваўся на польскага караля. Была падпісана Крэўская унія, з волі якой Літва і Беларусь спалучыліся ў федэрацыі з Польшчай. Пачынаюць расцвітаць гарады, умацоўваецца мір, пануе парадак і лад. У перыяд панавання Казіміра Ягелончыка ў 1457 годзе былі дадзены шляхце прывілеі, якія ўвальнялі яе ад данін і іншых цяжараў. Наступае развіццё жыцця землеўладальнікаў. У 1492 годзе Казімір Ягелончык выдае так званыя няшаўскія статуты, скіраваныя галоўным чынам супраць эмігрантаў. Нельга было караць чалавека без судовага следства, суддзі былі выбіраныя. Праводзілася гэта наступным чынам: памешчыкі прапанавалі з кожнага павету чатырох кандыдатаў, а кароль аднаго з іх паклікаў на суддзю. Дзякуючы такім законам памешчыкі атрымалі магчымасць уплыву на палітыку. У гарадах былі ўведзены магдэбургскія правы. Пачаў буйна развівацца гандаль не толькі з найбліжэйшымі рускімі гарадамі: Масквой, Ноўгарадам, але і з больш аддлеглымі. У 1500 годзе былі ліквідаваны ўдзельныя княствы і на іх месца створаны ваяводствы.

Вялікае княства Літоўскае ўсё болей аб'ядноўвалася з Польшчай, а ў 1569 годзе ў выніку Люблінскай уніі наступіла аб'яднанне ў форме адзінай Рэчыпаспалітай. У акце уніі было сказана:

„... Уж Карона Польская і Вялікае княства Літоўскае з'яўляюцца адным непадзельным і нярозным арганізмам, а таксама не рознай, а адной Рэчыпаспалітай, якая ўзнікла з двух дзяржаў і народаў, у адзін народ спалучылася і злілася...“

Меў быць адзін кароль, які з'яўляўся каралём польскім, вялікім князем літоўскім, рускім, прускім... падляшскім і інфлянцкім. Рада і сеймы павінны былі быць супольныя для Польшчы і Літвы. Былі ліквідаваны асобныя літоўскія сеймы і ўсякія абмежаванні для палякаў на Літве і для літоўцаў у Польшчы. Установы і функцыі, якія існавалі ў Літве да уніі, былі некрануты. Кожны трэці сейм Рэчыпаспалітай павінен быў праводзіцца на Літве, у Гродне і на кожны трэці сейм Літва давала сваіх маршалкаў.

Вялікае княства Літоўскае было раздзелена на 10 ваяводстваў, пры гэтым розныя часткі абшару мелі розныя гістарычныя назовы. Ваяводскта Віленскае разам з паўночнай часткай Троцкага трактавалася як уласцівая Літва. Ваяводствы: Полацкае, Віцебскае, Мсціслаўскае, усходняя частка Пінскага складаліся на Белую Русь. Ваяводства Навагрудскае разам з часткай Троцкага, якое знаходзілася на поўдзень ад Гродна, і заходняй часткай Мінскага называліся Чорнай Руссю. А паўднёвыя часткі ваяводства Брэсцкага і Мінскага складаліся на Палессе.

У 1580 годзе кароль Стэфан Баторый заснаваў у Полацку першую езуіцкую калегію. Такая ж самая калегія была арганізавана Мікалаем Крыштофам Радзівілам у Нясвіжы, а ў 1565 г. у Оршы і ў 1600 годзе ў Дынабургу. У 1616 годзе Пётр Пац арганізаваў калегію ў Мсціслаўлі, а ў 1635 годзе Станіслаў Альбрэхт Радзівіл залажыў калегію ў Пінску, а ў наступных гадах Гансеўскі ў Віцебску. Калегію ў Мінску арганізаваў у 1657 г. Геранім Сангушка, а ў Слуцку — Станіслаў Ляшчынскі ў 1696 г. Усе гэтыя калегіі мелі падобную сістэму навучання.

(Працяг праз тыдзень)

(Працяг са стар. 1)

АДГАЛОСКІ

гмінаў, у якіх насельніцтва аддало толькі каля 40 прац. важных (сапраўдных) галасоў. Сярод гэтых гмін — звыш паловы складаюць беларускія асяроддзі. Праўдаю ёсць, што галоўнай прычынай гэтага быў заблытаны спосаб галасавання, але таксама абыякавасць перадвыбарчай працы ўрадавай кааліцыі ў параўнанні з напорыстай прапагандай „Салідарнасці". Дэзарыентаванае новымі абставінамі чаша насельніцтва страціла дагэтуляшнюю грамадскую актыўнасць і, калі аказалася, што можна не галасаваць, не захацела на яго траціць часу. Не было аказана таксама дапамогі старым, якіх тут вельмі многа. Ча менш чым палове выбаршчыкаў нельга абапіраць свае вывады.

Другая карта ў пытанне ўносіць мала. Кандыдатаў „Салідарнасці" падтрымала ўсё ж такі частка беларускай моладзі, рабочых і пенсіянераў у гарадах, ды некаторыя члены партыі, якія не згаджаліся з урадавай перадвыбарчай палітыкай. Большасць насельніцтва не аказала ёй падтрымкі.

Няма, аднак, падстаў да сцвярджэння, што ўсе палякі галасавалі за „Салідарнасць". Таму і параўноўванне II і III карты — памылковае. Бясспрэчна, дакументам з'яўляецца трэцяя карта — працэнт галасоў, аддадзеных на нашых кандыдатаў у паасобных гмінах.

Найбольш хібаў у чацвертай карце, некаторых частках статыстычнай табліцы і ў вывадах. Мы ведаем, што беларускае насельніцтва кампактна пражывае і ў тых гмінах, у якіх паводле вынікаў выбараў яно не адзначана, напрыклад: Бранск, Вышкі, Сураж, Турасьнь-Касцельная, Дабрынева, што ў гмінах Крынкі, Шудзялава, Васількова, Супрасль, Юхновец, Заблудаў, Боцькі і іншых лікі беларусаў заніжаны ў два-тры разы. У гміне Нараўка на беларускіх прадстаўнікоў аддало галасы ўсяго каля паловы выбаршчыкаў, а ў табліцы лік беларусаў чамусьці акрэслены на 90 прац. усяго насельніцтва (гэта больш праўдзіва!). У гміне Дубічы-Царкоўныя разыходжанні рэальнасці з вынікамі галасавання яшчэ значнейшыя.

Са статыстычнай табліцы вынікае, што на ўсёй тэрыторыі паўночнага захаду Беласточчыны апрача сталіцы ваяводства, але з гмінамі Сураж, Заблудаў, Супрасль, пражывае каля 30 тысяч беларусаў, з чым нельга згадзіцца. Аналагічна з неабгрунтаваным 25-прац. паказчыкам для горада Беластока. Увогуле калонка ў табліцы „прац. белар." выдумана, хоць у многіх выпадках рэальна.

Рызыкоўна таксама атаясамліваць вынікі галасавання на беларускіх і праваслаўных кандыдатаў у парламент з нацыянальнай свядомасцю беларусаў. Спробы БГКТ аб'яднаць усе гэтыя сілы не ўдаліся. Кандыдаты розных груповак адносіліся да сябе не дружалюбна, мелі розныя падтрымкі і магчымасці выяснялънай працы. Там, дзе дагэтуль моцнае было БГКТ або

(Працяг на стар. 7)

ВЯРТАЕМСЯ ДА НАРОДНАГА

Усёй душою да роднага

Нашы чытачы добра ведаюць Ніну Мушынскую з Гарадка. Перш за ўсё — як дзеяча БГКТ, як арганізатара і душу гарадоцкага хору. Зусім нядаўна гэты найстарэйшы калектыў на Беласточчыне адсвяткаваў свае 35-ыя ўгодкі. Шмат добрых слоў было тады сказана аб калектыве і яго арганізатарах.

Сёння ж мне хацелася б, каб чытачы нашыя даведаліся пра Ніну нешта менш вядомае, больш звязанае з яе асабістым жыццём, якое не паскупіла ёй ні гора, ні радасці, якое прымушала Ніну змагацца за быт і кіравала яе энергію, жар душы на дапамогу людзям, на шырэнне ў народзе гонару за роднае слова, за беларускую песню.

Мала хто ведае, што ў Ніны залатыя рукі, што яна адна з найлепшых масцярыц-рукадзельніц у нашым народным вышыванні.

— Ніначка, — кажу я, наведаўшы Ніну Мушынскую ў яе гарадоцкай хаце, якая ўся патанае ў зеляніне дрэў, у асенняй чырвані астраў. — Чула, што вашымі рукамі вышыта нямала кашуль і блузак беларускім арнаментам.

— А каб ведалі, — усміхаецца Ніна. — Колькі кашуль ды блузак маёй работы ходзіць па свеце, я і сама ўжо не ведаю. Нямала маіх вышывак трапіла ў розныя краіны, нават у ЗША і Канаду. Здаралася, што прыязджалі да мяне ў Гарадок зусім незнаёмыя людзі здалёк. Нехта даваў ім за граніцай мой адрас. Знаходзілі мяне і прасілі нешта вышыць беларускім арнаментам. Шмат розных рэчаў я вышывала. Вось і на днях паехаў мой сын за граніцу, дык і яму дала ў падарунак знаёмым пару камплектаў сурвэтак уласнай работы.

— А можна было б нешта паглядзець з вашых вырабаў?

— Калі ласка. Што толькі ў хаце ёсць. Але гэтага няшмат. Мне ж самой многа не трэба. Раздаю знаёмым, дзецям. Вось і мая нявестка Раіса, жонка старэйшага сына, вельмі добрая рукадзельніца. Усё сама зробіць. — Успомніўшы старэйшага сына, Ніна моцна пасмутнела. — Ведаеце, ён жа не жыве...

Усе мы ведаем у рэдакцыі, якое вялікае гора напаткала Ніну. Яе старэйшага сына Славаміра, маладога яшчэ і магутнага з выгляду, зламала страшная хвароба. Што перажыла маці, хаваючы ў магілу роднага сына, не выказаць словамі. Колькі гарту духа павінна была мець гэтая жанчына, каб яшчэ пасля гэтага мець сілу жыць, працаваць, сустракацца з людзьмі!

Час гоіць і найглыбейшыя раны. Ніна шукала супакаення ў сям'і, радавалася, як дарасталі ўнукі, а потым яшчэ больш аддалася грамадскай працы.

Вяртаемся ў размове да рукадзелля. Ніна выцягвае з шафы трохі дзіўную, як на сённяшні дзень, сурвэтку, выкананую гафтам рышэлье. Матэрыял такі сёння ўжо не сустракаецца — гэта вельмі тонкая празрыстая бавоўна. Далікатна дакранаюся да сярэдзіны сурвэткі, адчуваю халодную гладкасць незвычайна тонкай тканіны. Час выразна пакінуў на ёй свой след.

— Гэта батыст, — кажа Ніна. — Вышывала я гэтую сурвэтку вельмі даўно. Мяркуйце самі, колькі ёй год. Мне было тады 16, калі яе рабіла. А нарадзілася я ў 1910 годзе. Дарэчы, не тут, а на калёніі Садовы Сток каля Супрасля.

У Гарадок Ніна трапіла тады, калі выйшла замуж за прыстойнага хлопца Якуба Мушынскага. Шлюб адбыўся ў 1935 годзе, і з таго часу захавалася ў Ніниным сямейным альбоме старая фатаграфія, зробленая ў Беластоку ў фатографа Б. Лажніцкага на вул. Сянкевіча, 28. Усё гэта напісана на пячатцы фатографа, пастаўленай на адваротным баку здымка. Ды яшчэ пры гэтым дата: „24 мая 1935 г.".

— Нядоўга пажылі мы разам. 6 гадкоў, — успаміны запалоньваюць Ніну. — Пачалі будаваць хату. Нарадзіліся сыны. Ды тут і вайна. Як пайшоў Якуб у першы дзень вайны, так і не вярнуўся.

Яшчэ дзяўчынаю Ніна скончыла ў Беластоку кравецкую школу. Спецыялізацыю праходзіла не толькі як краўцова, але і на іншых аддзяленнях, а было іх чатыры: кравецтва, моднае адзенне, шавецтва і інтралігатарства. Усё гэта потым прыдалося, каб зарабіць на хлеб. Калі спатрэбілася мясцоваму ляснічаму аправіць нанава сваю бібліятэку, Ніна гэта зрабіла як сапраўдны спецыяліст. У час

Ніна Мушынская ў сваім агародчыку.

Ніна Мушынская з мужам Якубам. Фатаграфія зроблена ў Беластоку 24 мая 1935 года.

вайны пашыць сякі-такі кафтан умела кожная жанчына. А вось з абуткам была сапраўдная бяда. Таму Ніна ўзялася за абутак. Знайшла чалавека, які ўмеў зрабіць драўляныя калодкі. Ніна дарабляла да іх спачатку пачкі — былі сандалы. Потым пачала рабіць і крытыя чаравікі. Падкладала на калодку сукно ці кажушок, і яны рабіліся даволі мяккія, выгодныя. Нават здаралася і высокія боты шыць, калі заказчык прыносіў свае скуры. Сваю працу Ніна трактавала з належным ёй густам. Сандалікі ўпрыгожвала вышыўкай. Старанна прадумвала ўзор чаравікаў, шыла сумачкі. А людзі плацілі за работу збожжам, салам, маслам, яйкамі. Бывала, што Ніна выраблялa ў дзень больш двух дзесяткаў пар абутку. А ахвотных усё было многа. Ішлі людзі з усёй ваколіцы — з Вейкаў, Падазеранаў, Каралёвага Мосту і іншых. Па сённяшні дзень у Ніны стаіць вельмі старая швейная машына „Зінгер" (ей, можа, з 200 год, як кажа Ніна), якая пракарміла тады яе сям'ю. Шые тая машына яшчэ і па сённяшні дзень, ды не толькі тканіну, але і скуру.

Пасля вызвалення Ніна Мушынская пачынае працаваць у гміне. Спачатку — грамадскай апякункай. Актыўна дзейнічае ў камітэце дапамогі бедным. Ніна была арганізатарам і першым старшынёй у Гарадку Лігі жанчын. У 1947 годзе Ніне ўдалося праз Таварыства сяброў дзяцей арганізаваць першае па-за Беластокам прадшколле. Дагэтуль

Сурвэтка на батысце, выканэкая з каляровай аплікацыяй гафтам рышэльле каля 1926 года.

вясковыя жанчыны нават не ведалі, што гэта такое. Дапамаглі ў арганізаванні гэтага прадшколля Ніне першая кіраўнічка прадшколля Галена Гваздзей (цяпер Дылько) і выхавацелька Яніна Сарока (цяпер Бяленя).

У 1948 годзе людзі выбіраюць Ніну сакратаром гміны.

— Работы было тады вельмі многа, — успамінае яна. — Тады ж былі абавязковыя пастаўкі, трэба было ўгаворваць людзей здаваць збожжа. А працаўнікоў у гміне ўсяго тады было 11 (цяпер 36 чалавек на тыя самыя 52 вёскі).

У рамках працы сакратара Ніна вяла яшчэ бюро ЗАГСу, кіравала праўнай калегіяй, была старшынёй гміннага радыёвузла і яго дыктарам. І гэтага яшчэ было ёй недастаткова з яе тэмпераментам. Ніна арганізуе свой першы мастацкі гурток — групу чытання ўголас. Спачатку на патрэбы радыёвузла, але потым, калі ўжо выступілі з падрыхтаванымі тэкстамі і песнямі, дзяўчаты і хлопцы пачалі ездзіць з канцэртамі па вёсках. Асабліва папулярнымі былі тады Ніўіны ўласныя частушкі, у якіх яна высмейвала мясцовых гультаёў, не баючыся называць іх нават па прозвішчах. Здаралася, што людзі, закранутыя ў частушках, пагражалі адпомсціць. Але дзяўчаты, маладыя і задзёрлівыя, не баяліся хуліганаў!

У той час Ніна напісала шмат тэкстаў для сцэны. „Тоўсты сшытак", як яна цяпер успамінае, недзе прапаў. А група, у якую спачатку ўваходзілі, апрача Ніны з яе гітарай, яшчэ яе сястра Яўгенія ды Саша Яроцкая, пачала разрастацца ў беларускі калектыў.

Ніна з вялікім сентыментам захоўвае невялікі альбом са здымкамі з даўніх часоў. Разглядаем яго. Вось здымак з першага з'езда БГКТ, які адбыўся ў 1956 годзе. Ніна ж была сярод яго арганізатараў. У прэзідыуме з'езда пазнаю зусім хлапчукаватага Юрку Валкавыцкага, шматгадовага рэдактара „Нівы". Побач — здымак з маладой Надзеяй Дудзік з Гарадка. Яна на з'езд прыехала ў беларускім нацыянальным адзенні проста з бабчынага куфэрка. Тут жа малады яшчэ дзядзька Якуб Куршаль — таксама ў вышыванай кашулі. (Гэта таксама вельмі каляровая постаць у гісторыі БГКТ — ён не прамінуў ніводнага з'езда, каб не выступіць з трыбуны з вершамі — напаўсваімі, напаўкаласаўскімі ці куналаўскімі).

Альбом той — гэта Ніўіна маладосць, яе гонар. Калі мы гаворым пра тыя часы, яна выразна ажыўляецца, нават твар маладзее. Ніна пачынае чытаць па памяці свае вершы з таго часу, вясёлыя частушкі.

З пазнейшых падзей незабыўным быў Фестываль нацыянальных меншасцяў, які праходзіў у Беластоку. Тады гарадоцкія жанчыны з Нінай Цыванюк, Оляй Мядзведзевай пад кіраўніцтвам Ніны Мушынскай выступілі з „Адвечнай песняй", якая зрабіла фурор не толькі сярод гледачоў, але нават у арганізатараў фестывалю. Гэтая сцэнічная пастаноўка паэмы Янкі Купалы была зроблена настолькі прафесіянальна, што ў фестывалі ёй не было роўных. Паказаная на заканчэнне заключнага канцэрта, яна была прынята авацыяй, на сцэне паявіліся кветкі, а прысутны на канцэрце госць з Беларусі Алег Лойка сказаў: „Я ведаў; што Янка Купала напісаў тры драмы. А цяпер аказваецца, што чатыры!"

Бурнае грамадскае жыццё Ніны ўжо ў чарговы раз адцягвае нас ад канкрэтнай размовы аб Ніўіным майстэрстве з іголкай. А перад намі ж ляжыць цудоўна вышыты абрус. Побач другі. Адзін — на натуральна крэмавым палатне ў фактурную клетачку — сіне-васільковы багаты арнамент. Цудоўны гэты абрус прыпаў мне асабліва да густу. Не магу наглядзецца, а Ніна мяне ахалоджвае:

— Заставалася трошкі нітак розных сініх адценняў. Дык пакамбінавала трошкі з узорамі і так яго вышыла.

Трэба мець выключна мастацкі густ, каб нешта такое стварыць. І тут Ніна прызнаецца, што ў маладыя гады малявала нават карціны, галоўным чынам пейзажы. Але нічога з тых часоў у яе не засталося.

— Доўгі час у нас захоўвалася вельмі старая вышываная мужчынская кашуля. Нават ужо не памятаю, чыя яна была. Вышыўка на ёй, зробленая крыжыкам, ужо страціла колер, але выглядала вельмі аўтэнтычна. Па ёй можна было меркаваць, як апраналіся мужчыны ў Гарадку больш ста гадоў назад.

— А як яна была пашыта?

— З добрага льнянага палатна. З каўнерыкам. Зашпілялася пасярэдзіне на звычайны бразгулік.

— А што гэта такое? — пытаюся.

— Не ведаеце? Бразгулік — гэта такая драўляная падрэзбленая палачка, прышываная замест гузіка.

Потым разглядаем натуральна цёмны, на канапляным палатне абрус, вышыты чорна-чырвоным крыжыкам, за ім яшчэ адзін — чырвона-карычневы ўзор вельмі ж багаты, а да яго ж яшчэ і камплект сурвэтак меншых і большая.

Усяго не апісаць, а Ніна яшчэ пералічвае, што з яе вырабаў можна пабачыць у дамах яе найбліжэйшых — ёсць прыгожыя рэчы, што выйшлі з-пад яе рукі, і ў сям'і старэйшага сына, і малодшага — Ігара. Усім падабаюцца яе работы. Цудоўныя абрусы паяўляюцца на сямейных сталах у найбольшыя святы, а меншыя, дэкаратыўныя цацкі, упрыгожваюць іх дамы штодзень.

У будучым годзе Ніну Мушынскую чакае чарговы юбілей. Жадаем ёй моцнага і добрага здароўя і маем надзею, што не раз яшчэ пабачым яе на сцэне, што яшчэ нямала мастацкіх рэчаў створаць яе таленавітыя рукі. А ўмення, мастацкага ўяўлення і багатай выдумкі на прыгожыя рэчы для чалавека і дому ў яе напэўна хопіць.

Яніна Чэрнякевіч

Фота аўтара

(Працяг са стар. 6)

праваслаўная царква, напрыклад, паўднёвы ўсход Беласточчыны, вынікі дасягнуты лепшыя. У многіх канкрэтных выпадках гэтыя вынікі проста незразумелыя (Нараўка і Нарва). Усіх тых, якія не прызнавалі нацыянальную свядомасць беларускага насельніцтва, яны перапужалі, а тых, якія іх перабольшвалі, — расчаравалі. І таму здаецца, што якраз гэтыя пытанні ў святле вынікаў галасавання будуць аналізавацца многа разоў. Артыкул В. Хрысцініна мае найвялікшае значэнне ў інспіратыўным уздзеянні на чытачоў „Нівы" і даследчыкаў розных навук. **У. Юзвюк**

А ДЗЕ Ж АДКАЗНАСЦЬ ЗА СЛОВЫ?!

Чытаючы ў „Ніве" Аўрору, дзіву даешся, як у такога яшчэ маладога чалавека, да таго ж жанчыны і маці, можа быць столькі злосці і нецярплівасці да іншых людзей. Каму толькі і не далажыла ўжо яна і проста з маньякальным упорам шукае, каму далажыць яшчэ. Бадай, найсаліднейшую порцыю на старонках газеты атрымаў яе шлюбны. Многія аднавяскоўцы таксама. Немалой порцыяй бруду былі апэцканы прадстаўнікі мясцовай і далейшай улады. А ўжо ў эскаэрах, крамах і гміне працуюць адны толькі шулеры і прайдохі (паводле яе).

Не абмінула сваёй увагай таксама настаўнікаў і школу, у якой мела няшчасце вучыцца. Пры кожнай зручнай нагодзе і без яе бязлітасна бічуе школу за тое, што не атрымала там той увагі, на якую заслугоўвала.

Магчыма гэта і так, а магчыма і не. Збоку выглядае, што ў сценах роднага ліцэя будучая Аўрора большых крыўд не зазнала, бо і за першым падыходам была прынята ў школу, і не паўтарала класаў, і матуру здала ў пару, хаця здала яе, між намі кажучы, не зусім легальным спосабам, што для такога прынцыпіяльнага чалавека, які так востра вытыкае іншым іх праўдзівыя і выдуманыя найдрабнейшыя грахі, як бы не зусім пасавала. Справа ў тым, што яна, будучы вучаніцай матуральнага класа, не дачакаўшыся канца навучальнага года, выскачыла замуж за хлопца, аб якім мы неаднойчы ўжо чулі ад яе самой, і перастала паяўляцца ў школе.

Ці ж магло гэта падабацца школе?! Напэўна не, зрэшты, паводле тагачаснага школьнага рэгуляміну, жанатыя і замужнія ў такога тыпу школах вучыцца не мелі права. Аднак нядобрыя настаўнікі, каб толькі не зашкодзіць ёй, прыкрылі вочы на Аўрорыны гастролі, і матуру яна атрымала. І, канешне, правільна. Аўрора ж свае крыўды на школу ці некаторых настаўнікаў ніяк забыць не хоча і ўжо колькі год шкодзіць школе як толькі ўмее.

Вельмі не спадабалася Аўроры тэлевізійная праграма аб Гайнаўцы. І сваім звычаем на

(Працяг на стар. 11)

НІНА АМЕЛЬЯНЮК

ГУТАРКІ АБ МОВЕ

IV. СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА. МАРФАЛОГІЯ.

3. Марфемная структура слова.

Марфема — „найменшая граматычная (фармальная) адзінка мовы, якая ў складзе слова выражае пэўнае (лексічнае ці граматычнае) значэнне".[1]

Усе марфемы, у залежнасці ад значэння, падзяляюцца на каранёвыя і афіксальныя.

Корань — „агульная непадзельная частка роднасных слоў, якая выражае іх агульнае лексічнае значэнне: **дарог-а — дарож-н-ы — па-дарожж-а — падарож-нік — з-дарож-ы-ц-ц-а**".[2] Корань, як гэта відаць на падставе пададзеных вышэй прыкладаў, можа крыху змяняцца. Змены гэтыя адбываюцца ў выніку **чаргаванняў (пазіцыйных або гістарычных)**.

Корань можа супадаць у гукавым выражэнні з самастойным словам: **воз, луг, стол; вёз**, або са службовым: **і** (злучнік), **з, у** (прыназоўнікі).

Афікс (лац. affixus 'прымацаваны') — марфема, якая служыць для ўтварэння новых слоў (**словаўтваральны афікс**) або новых граматычных форм слова (**формаўтваральны афікс**). **Калі адзін афікс утварае слова з новым лексічным значэннем і новую форму слова — называецца словаформаўтваральным (сінкрэтычным)**, напр. **кум — кум-а**. Канчатак **-а** ўтварае родны склон слова **кум** (форма-) і асобу жаночага полу — **кума** (слова-).[3]

Да афіксаў належаць: прэфіксы, суфіксы, постфіксы, інтэрфіксы, канчаткі.[4]

Прэфікс, інакш **прыстаўка** (лац. proefixum 'прымацаваны спераду') — службовая марфема, якая стаіць перад коранем і надае слову новае значэнне: лексічнае (**група — пад-група, маральны — -а-маральны, біць — за-біць, хто — не-хта**) або граматычнае (**весялейшы — най-весялейшы** 'найвышэйшая ступень параўнання', **пісаць — на-пісаць** 'закончанае трыванне').

Суфікс (лац. suffixus 'падстаўлены') — службовая марфема, якая стаіць пасля кораня і надае слову новае значэнне: лексічнае (**школа — школьнік, салома — саламян-ы, абед — абед-а-ць**) або граматычнае (**смелы — смялейш-ы** 'вышэйшая ступень параўнання', **белы — бел-еньк-і** 'памяншальна-ласкальнае значэнне', **гаварыць — гаварыл-а** 'прошлы час', **крычаць — крык-ну-ць** 'закончанае трыванне').

Часам ва ўтварэнні слова ўдзельнічае адначасова прэфікс і суфікс (**люд — вы-люд-ак, лес — пера-лес-ак**), якія разам узятыя называюцца **конфіксам** (лац. confixum 'разам узятае').

Постфікс (лац. post 'пасля' і fixus 'прымацаваны') — афікс, які стаіць пасля канчатка (**сусртэла-ся**) ці формаўтваральнага суфікса (**сустрэў-ся**). Да постфіксаў у беларускай мове належаць: словаўтваральныя постфіксы **-ся (-ца, -цца): мыць — мыцца, -сьці (-сь): хтосьці (хтось), -небудзь: хто-небудзь** і формаўтваральны постфікс **-це**, які ўтварае форму 2 асобы множнага ліку загаднага ладу: **пішы — пішы-це, чытай — чытай-це.**

Інтэрфікс (лац. inter 'паміж' і fixus 'прымацаваны') — службовая марфема, якая знаходзіцца паміж каранёвымі марфемамі і служыць для злучэння іх. У якасці інтэрфіксаў ужываюцца злучальныя галосныя **о (а), е (я)**, выкарыстанне якіх узалежнена ад націску і ад характару асновы першай часткі складанага слова: **час-о-піс, сен-а-кос, земл-е-трасенне, дал-я-гляд.**[5]

---

[1] Л. М. Шакун, Словаўтварэнне, Мінск 1978, с. 12.

[2] Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія, пад рэд. Ф. М. Янкоўскага, Мінск 1980, с. 14.

[3] Л. М. Шакун, там жа, с. 15—16.

[4] Глядзі: Гутаркі аб мове, IV. Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія, 2. Аснова слова і канчатак.

[5] Сучасная..., там жа, с. 17.

САРДЭЧНЫЯ ТАЙНЫ

Дарагое Сэрцайка, ты ў апошні час мнагавата пішаш пра непажаданую цяжарнасць і як па-рознаму паводзяць сябе жанчыны і дзяўчаты, апынуўшыся ў сітуацыі пакінутай. А што ж ім, бедным, рабіць?

Я таксама мела хлопца і верыла яму. "Мы сябравалі з ім цэлых паўгода і, вядома, жылі як муж з жонкай. Але вось аднойчы мы пайшлі з ім на забаву, на якой гуляла таксама адна дзяўчына, якая прыехала з Варшавы. Мой хлопец пераменіўся, пачаў скакаць каля яе, запрашаць яе да танца і, нягледзячы на тое, што прыйшоў са мною, пайшоў праводзіць дахаты яе, а не мяне. Думаю, што закахаўся з першага погляду. Што ж, пайшла я адна дахаты, а мой хлопец больш у мяне не паявіўся і нават не пазваніў мне. Я прабавала яго шукаць, але ні бацькі, ні брат яго не прынялі мяне міла, калі я прыйшла да іх. Марка якраз не было. А дзе ён, яны не ведалі, але сказалі, што збіраецца ехаць у Варшаву. Я зразумела, чаму яго цягне ў тую Варшаву, і больш да яго не прыходзіла.

Вырашыла і я зрабіць тое самае, што зрабіў мне ён. Клін клінам, як кажуць. Думала, што калі зраблю яму на злосць, то мне палягчэе, а ён будзе пакараны. На жаль, пакарала я сама сябе. А было так. У маёй сяброўкі я сустрэла вясёлага хлопца Паўліка. Расказала яму, якая здарылася ў мяне бяда, расплакалася. А ён неяк няхочучы прытуліў мяне. Пасля пацалаваў мае валасы, і не заўважыла я, як ужо была распранутая і ляжала з ім у пасцелі. Хацеў пацешыць мяне як умеў. У мяне ў сумачцы на ўсялякі выпадак былі прэзерватывы. Высветлілася, што былі яны, відаць, ужо занадта старыя. Бо якраз той, з якога скарысталіся мы, узяў ды лопнуў. Ну што ж, як кажуць, выпадак пры працы. І я думала, што ўсё неяк абыйдзецца. Але дзе там! Высветлілася, што я зацяжарыла.

Калі я сказала Паўліку аб гэтым, ён вельмі занепакоіўся. Сказаў, што ён пакуль што жаніцца не збіраецца, бо надта любіць свабоду. Сэрцайка, я яго таксама не паспела палюбіць, бо ў сэрцы маім назаўсёды застаўся мой папярэдні хлопец. Але напэўна выйшла б за яго замуж, калі б ён толькі на гэта згадзіўся. Пачуўшы адмоўны адказ, я вырашыла пазбыцца гэтага ненарадзіўшагася дзіцяці. І тады Паўлік даў мне пярсцёнак, скромненькі, праўда, сказаўшы: "Рабі як хочаш!". Пры гэтым запрапанаваў мне сваё сяброўства.

Я перажыла, такім чынам, падвойную трагедыю. Я ж хацела б нарадзіць гэтае дзіця, але які б гэта мела сэнс, калі б яно было без бацькі... І так вось страціла я сваё каханне і страціла дзіця. Бо пайшла і зрабіла скрабанку. Цяпер я свабодная, бесклапотная, магу кахаць каго хачу і сустракацца з кім мне падабаецца. Марка не бачу, прапаў так, як бы яго і не было ніколі. А Паўлік прапануе ізноў, каб мы сябравалі. Нічога ж не здарылася, кажа. Але я вельмі перажываю гэтую справу і баюся, што магу ніколі не мець дзяцей. Ці добра я зрабіла, Сэрцайка?

Ленка

Ленка! А ад калі гэтыя рэчы называюцца працай, што ты гаворыш пра нейкі там „выпадак пры працы"?! Можа праз гэткую „працу" то і крызіс цяпер на галаве маем, і прэзерватывы кепскія выпускаюць. Бо мне дык здаецца, што ты занадта сур'ёзна не падыходзіш увогуле да жыцця, хаця некаму магло б здавацца, што ты вельмі салідная ў гэтых справах — носіш нават у сумачцы прэзерватывы! Мне здаецца, што не без значэння ў кожнай „працы" з'яўляецца і галава: перш трэба падумаць, а пасля рабіць. А ты падаеш з абдымкаў аднаго ў другія без роздуму. Такія паводзіны часта даводзяць да катастрофы. І з гэтым трэба лічыцца ў будучыні.

Сэрцайка

САЛАТА З БУРАКОЎ

Спячы буракі, абабраць іх і сцерці на тарцы. Змяшаць са сцертай на тарцы цыбуляй, дадаць перцу па смаку. Дадаць цукар, памідоры, перамяшаць, палажыць на патэльню і смажыць на слабым агні на сланечнікавым алеі на працягу 30 мінут.

На 4 буракі бярэм 1 цыбуліну, 1 лыжачку цукру, 2 лыжкі пюрэ ці пасты з памідораў, 3 лыжкі сланечнікавага алею, соль і перац па смаку.

БУРАКІ І БУЛЬБА З СОКАМ З КІСЛАЙ КАПУСТЫ

Вараную бульбу і печаныя буракі нарэзаць, дадаць пасечаную цыбулю, соль, кіслую капусту і ўсё перамяшаць. Гародніну заправіць сокам з кіслай капусты, можна дадаць крыху алею. Салату упрыгожыць кружкамі цыбулі, скрылёчкамі буракоў і крутымі яечкамі.

На 2 буракі трэба ўзяць: 2 бульбіны, 1 цыбуліну, паўтары шклянкі кіслай капусты, 1 лыжку алею, 2 лыжкі соку з капусты, соль па смаку.

САЛАТА З БУРАКОЎ І ЯБЛЫКАЎ СА СМЯТАНАЙ

Свежыя яблыкі, разынкі і печаныя абабраныя буракі нарэзаць, пасыпаць карыцай (цынамонам) і цукрам, крыху пасаліць, спырснуць лімонным сокам, дадаць палавіну патрэбнай смятаны, перамяшаць, перакласці ў місачкі і заліць рэштай смятаны. Упрыгожыць салату скрылёчкамі буракоў і яблыкаў. Замест яблыкаў можна выкарыстаць сушаныя слівы і абрыкосы.

БУРАКІ, ЗАПЯКАНЫЯ З ЯЙКАМІ

Зварыць або спячы буракі са скуркай. Абабраць іх, нарэзаць вялікімі скрылёчкамі, абкачаць у муцэ, смажыць на масле, заліць пасоленай смятанай з сырымі яйкамі і запячы ў духоўцы. На стол можна падаваць на патэльні.

На 4 буракі бярэм: 3 лыжкі мукі, 3 лыжкі масла, паўшклянкі смятаны, 4 яйкі.

ПЕЧАНЫЯ БУРАКІ З АРЭХАМІ І ЧАСНАКОМ

Буракі памыць, пасячы, абабраць і вельмі дробна нарэзаць. Ачышчаныя валошскія арэхі, соль, часнок, папрыку (чырвоны перац) дакладна нарэзаць і спырснуць вінным воцатам. Усё спалучыць з буракамі, добра перамяшаць, дадаць алею і пасыпаць дробна нарэзанай зялёнай пятрушкай.

На 4 буракі трэба ўзяць 3/4 шклянкі віннага воцату, 1 лыжку алею, зялёную пятрушку, чырвоны перац, соль па смаку.

Гаспадыня

ВЕР-НЕ-ВЕР

Дарагі Астроне, майму бацьку прысніўся такі сон. Быццам бы ён знаходзіцца ў сваёй хаце на вёсцы... і прыходзіць да яго сваяк, які даўно ўжо памёр. І ён кажа: „Вось я табе прынёс такі партрэт!" Бацька запрашае яго зайсці далей ў хату, а ён і кажа: „О не, тут парог і я яго пераступіць не змагу". І так, стоячы перад парогам, кладзе ён на стале разгорнутую паперу, а на ёй відаць нарысаваная жанчына, але ўвага бацькі канцэнтруецца на яе галаве, бо ў яе чорныя буйныя валасы. І тады гэты сваяк кажа бацьку: „Вось праз гэтую жанчыну твая дачка мае вялікія клопаты". І гэта быў канец сну майго бацькі. Што ён можа абазначаць? Сястра мая паехала працаваць за граніцу, пакінуўшы тут сям'ю, і мы вельмі непакоімся, ці ў яе будзе ўсё ў парадку.

Пётр

Пётр! Хаця і сніўся твайму бацьку нябожчык, дык нельга сказаць, што прадвяшчае гэты сон добрае. Найгоршы ва ўсім сне гэта парог. Парог абазначае, што нешта ў вашай сям'і падзеліцца, будуць нейкія сваркі, непрыемнасці. Ты гаворыш, што твая сястра паехала заграніцу, а ці не пакінула яна тут маладога мужа ў Польшчы, бо можа здарыцца і сапраўды, што нейкая чорная галоўка стане на парозе паміж ёю і яе мужам... Вядома, не зычым мы ёй гэтага, але ж вось бачыш партрэт быў, а гэта абазначае нейкую любоўную гісторыю. А можа нешта за мяжою здарыцца такое, што вынікнуць у тваёй сястры непрыемнасці, звязаныя з нейкай жанчынай. У кожным разе нешта ў вашай сям'і падзеліцца, разарвецца.

Астрон

ЗОРКА

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

ГЛЫБОКАЙ ВОСЕННЮ

Любіў і люблю я дождж глыбокай восенню, халодны ды працяглы. За сцяною чуваць, як, сцякаючы з даху, струменьчыкі вады распырскваюцца на вымытых з зямлі каменьчыках ды кавалачках чарапіцы, што ў крапіве ля падрубы. ... Хтосьці спяшаецца па вуліцы, топчучы цяжкімі нагамі гнілое лісце.

Каля дзевятай гадзіны гаснуць агні ў вокнах, стары насценны гадзіннік сіпла звоніць. Па бруку пагрукатала запозненая фурманка на колах з жалезнымі шынамі, поўная мокрадзі, прастуджаная.

Як добра ляжаць у пасцелі, адчуваць цеплыню коўдры, сухой ды мяккай, засынаць моцным сном, які магчымы толькі ў халодную ды дажджлівую пагоду.

Сіпла звоніць стары насценны гадзіннік...

ДОНЯ-ДОЧАЧКА

Прыбяры, дочачка, хату, бо я, старая, зусім змарылася. Пасяджу крыху на лаве, няхай ногі адпачнуць. Буду вячэру гатаваць, каб бацька не сварыўся, з малацьбы прыйшоўшы. Палі, дочачка, вазоны на акне, бо павялі яны і без пары пасохнуць. Падарыла іх мне бабуля твая, калі я замуж выходзіла. Цвітуць яны кожнае лета колерамі харошымі. Падмяці, доня, сенцы, бо, глянь, Сяргееў Юрык ідзе і мо да нас зойдзе. Памятаю, якраз на грамніцы ён нарадзіўся, матку яго даглядала я, ночы бяссонныя праводзячы. Стройны які вырас хлапчына, хоць у сваты выпраўляй зараз...

Куды бяжыш, дочачка?! Вазьмі хустку! Накінь на плечы, каб не прамерзла на вуліцы ветранай! Я сама ўжо як-небудзь прыпарадкую хату...

АДРАЧЭННЕ

Куды ж ты, паперла, дзяўчына?!

Чаго гэта панясло цябе ў горад далёкі?

Шукаць лёс спадзяваны?...

Уцякала дзяўчына ад спакою вёскі, ад палёў васільковых, ад лугоў зарэчных... Прышлі, Кірачка, хоць ліст! Без цябе пуста тут.

У ГЛЫБІ ДЗЯЦІНСТВА

Над галавою буйныя яблыкі, чырванашчокія мамінсыночкі, спелыя, напалоханыя пчоламі, падаюць у зелышча. Смяецца сонца, як добры валакіта, паміж градамі маку і слабее ад нямогарогату. Ломячы праменнямі высокую лебяду, коціцца яно ў Александроўку, у палеткі александроўскія. Заходзіць.

Зялёныя галіны і цёмнасіняе неба ў сініяках, стомленае. Вечарэе.

Акно пахне варанай бульбай, і свежым малаком, і цыбуляй са скваркамі. Расчыненае акно запрашае. Час вячэраць і спаць. Ногі просяцца ў пасцель, брудныя. Трэба іх памыць. Найгорш перад сном — гэта мыць ногі!

Калі гэта?

Трыццаць гадоў таму назад, на сорак пятым кіламетры ад Беластока, паўночна-ўсходнім.

Ірына Салавей

Юлік рана ўстаў, хуценька апрануўся, узяў кошык і пабег у лес па грыбы.

Ужо на ўскрайку ўбачыў прыгожы баравік. Уцешыўся і радасна сказаў:

— Грыбок, грыбок, а дзе твой браток?

Не паспеў адысці і пару крокаў, як убачыў яшчэ грыбок, яшчэ парачку. Не паспеў агледнуцца, а кошык быў ужо поўны.

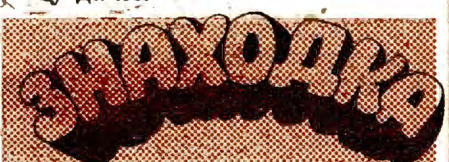
Задаволены, вяртаўся дадому. Ціха напяваў вясёлую песеньку. Раптам убачыў на дарозе чорны кашалёк.

Юлік падняў яго, агледзеў.

— Напэўна, нехта згубіў і цяпер моцна перажывае. Але дзе знайсці ўласніка?

Дома Юлік спытаў у сястры, куды пайшла мама.

Мама даіла кароў. Юлік пайшоў да яе.

— Ужо назбіраў поўны кошык? — здзівілася мама.

— Ужо, — адказаў хлопец. — Мама, — пачаў ён нясмела, — я знайшоў чорны кашалёк. Не ведаю, што рабіць. Як знайсці таго, хто згубіў?

— Мне здаецца, доўга шукаць не прыйдзецца, — сказала мама. — Я ўчора вечарам была ў цёткі Насці. Да яе прыехаў сын. Ён пайшоў па грыбы і, вяртаючыся, згубіў кашалёк. Шукаў, ды не знайшоў. Там, апрача добрых некалькіх тысяч, былі дакументы. Занясі кашалёк туды.

Юлік пайшоў да бабулі Насці. На падворку сустрэў яго дзядзька ў вайсковай форме.

— Добры дзень, дзядзька Кастусь, — прывітаўся хлопец.

— Добры то ён можа табе, а мне не надта, — сумна сказаў ваенны.

— А я вось знайшоў гэты кашалёк, — падаў Юлік сваю знаходку.

— Ой, гэта ж мой! — радасна ўскрыкнуў Кастусь. — Дзе ж ты яго знайшоў?

Хлопец расказаў.

Юліка запрасілі ў хату, частавалі чаем і пірагом. Капітан хацеў даць яму грошай за прынесеную згубу, але хлопец адмовіўся.

— Добры ты хлопец, — сказаў дзядзька Кастусь. — Кім ты хочаш быць, калі вырасцеш?

— Буду лётчыкам, — нясмела адказаў Юлік.

— Добрая справа, — уцешыўся капітан. — А ведаеш, у мяне ёсць такая кніжка аб лётчыках і самалётах. Хочаш? Я падару табе яе на памяць аб гэтым здарэнні.

— Хачу.

Вярнуўся Юлік дадому, прыціскаючы кніжку да грудзей.

У школе ён расказаў хлопцам аб тым, што з ім здарылася.

— Я не аддаў бы грошай, — сказаў Уладзік. — Што з тае кніжкі! А грошы меў бы сабе. Кашалёк спаліў бы.

Хлопцы заспрачаліся. Клас падзяліўся. Адны падтрымлівалі Юліка, іншыя Уладзіка.

А што вы аб гэтым думаеце? Хто з іх меў рацыю і чаму?

ДЛЯ САМЫХ МАЛЕНЬКІХ

Нэлі Тулупава

СЫРАЖУЙКІ

Дзед Пахом
І ўнук Алежка
Ў лес пайшлі
Па сыраежкі.

А за імі кот Мявука,
Певень Куд
І свінка Жуйка.
Дзедка тупае ля елак,
Разграбае мох кійком.
Ўнук ляціць наперад смела,
А дубец — ягоны конь.
Кот Мявука каля норкі
Адганяе пеўня: „Кыш!"
Шышку скінулі ваверкі,
Кот як скочыць!
Думаў — мыш...
Жуйка бегае па сцежках,
Пятачком лезе павядзе —
Там красуюць сыраежкі,
Як цюльпаны на градзе.
Лес прайшлі
З унукам дзед.
Не знайшлі грыбоў нідзе.
Што за дзіва, што за цуд?
Падлятае да іх Куд:
— Захварэла наша свінка,
І жывот баліць, і спінка...
— Што ты ела, Жуйка?
— Ела „сыражуйкі".
Каля сцежак,
Ля кустоў
Не адну,
А цэлых —
Сто!

Фота В. Жушмы

ГЕАГРАФІЧНАЕ АСЯРОДДЗЕ

ВАДА — ЗДАРОЎЕ ЧАЛАВЕКА

Геаграфічнае асяроддзе мае вялікі ўплыў на якасць вады. А ад вады залежыць наша здароўе. У горных мясцінах людзі адчуваюць недахоп ёду. У выніку гэтага часта здараецца хвароба шчытавіднай залозы — тарчыца. У нашай геаграфічнай шырыні якасць вады значна залежыць ад складу каменных парод.

Вада змяшчае ў сабе розныя хімічныя рэчывы. Да найбольш важных для чалавека залічваюцца: карбанат кальцыя, вокісы жалеза і марганца. А ў нашым арганізме вапна адкладваецца ў кровеносных сасудах. Тады ўзнікае хвароба — склероз, гіпертанія. Вада, у якой шмат вокісу жалеза ці марганца, проста атручвае арганізм.

Ваду трэба ачышчаць. Закісы жалеза і марганца трэба ператвараць у вокісы, каб яны выпалі на дно посуду. Колер асадка іржавы. Гэта ліманіт — руда жалеза. Ваду трэба фільтраваць праз медычны вугаль. А яшчэ гатаваць і адстойваць. Карбанат кальцыя ў сасудах трэба падвяргаць раствярэнню. На гэта ёсць спецыяльныя сродкі супраць склярозу. Да сённяшняга дня, аднак, мне не ўдалося іх абнародаваць.

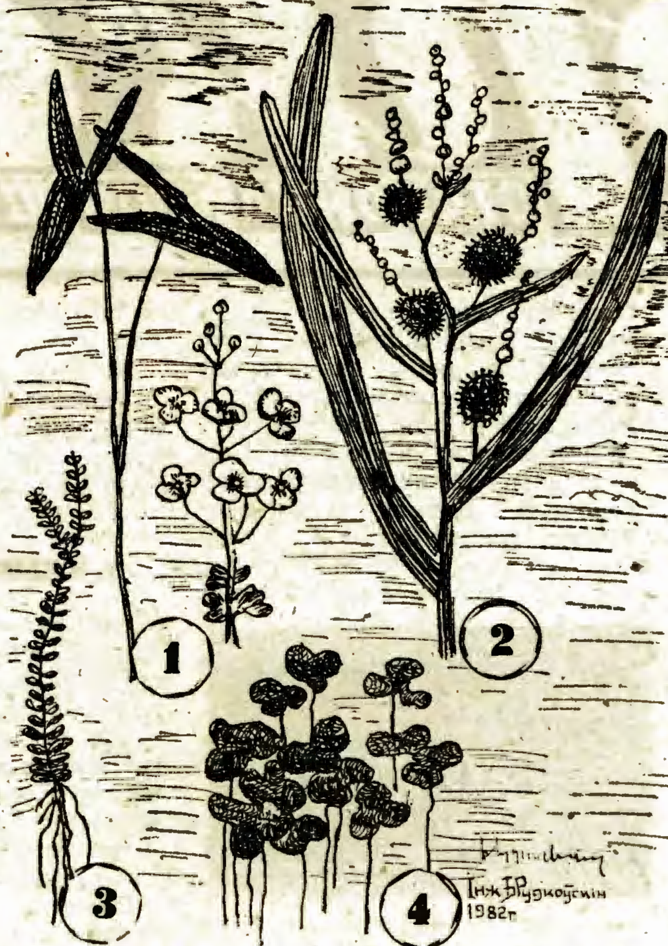
Асадак на посудзе трэба ачышчаць слабым растворам салянай кіслаты. Накіп гэты вельмі шкодны. Ад яго ўтвараюцца камяні ў пячонцы і нырках.

ГІДРАГРАФІЯ

Гідраграфія — гэта навука, якая займаецца вывучэннем рэк. Навука вельмі цікавая.

Раўнінныя рэчкі, дзе хуткасць цячэння вельмі малая, падвяргаюцца зарастанню іх рэчышчаў. Асабліва ў балоцістых мясцінах.

Бельск-Падляшскі. Рака Белая. Шырыня рэчышча тут 4,5 м; глыбіня 0,7, хуткасць цячэння 0,5 м/секунду. Месца доследу: 190 метраў вышэй месца, дзе ўпадае ў Белую рака Любка, гэта значыць, ад вусця р. Любка.

Дно р. Белай зарасло стрэлкалістам (1), плюшчам (2), элядэяй (3). На вадзе плавае раска (4). Ад зарастання хуткасць цячэння памяншаецца. Узровень вады ўзнімаецца і забалочваецца даліна. Грунты тарфяністыя. Вада забруджана ад малачарні. Няма ніводнай рыбкі! А там, дзе ўпадае р. Любка, атручванне ўзмацняецца сцекамі з ільнозавода.

Інж. Б. Рудкоўскін
Графіка аўтара

Вясёлы куточак

— ✻ —

— Калі б у цябе было шэсць аўтамашын, даў бы ты мне адну?
— Даў бы.
— А калі б у цябе было шэсць кашуль, даў бы ты мне адну?
— Даў бы.
— А калі б у цябе было шэсць насавых хустак, даў бы ты мне адну?
— Не.
— Чаму?
— Бо ў мяне ёсць шэсць.

— ✻ —

Дзядзька едзе поездам з Беластока ў Варшаву. У купэ заходзіць кантралёр і правярае білеты.
— У вас білет з Варшавы ў Беласток. Ён неактуальны на гэты поезд.
— Няўжо? Дык скажыце свайму машыністу, што ваш поезд едзе не ў той бок!

— ✻ —

— Ты паглядзі, — кажа Міхась брату, — мае штаны пасля мыцця моцна зменшыліся. Што рабіць?
— Можа, памый і ногі? — падказвае брат.

— ✻ —

Дзеці прыехалі да бабулі на канікулы.
— Бабуля, а дзе ў цябе лазенка?
— Няма ў мяне.
— Ура! У нас будуць сапраўдныя канікулы!

— ✻ —

— Майстар, вы ўсё гэта малявалі ўласнымі рукамі?
— Уласнымі. Трошкі яшчэ пэндзлем карыстаўся.

— ✻ —

ЧАТЫРЫ НАГІ

Настаўніца:
— Эля, назаві некалькі хатніх жывёл, якія маюць чатыры нагі.
Эля:
— Сабака, карова, конь, кот...
Настаўніца:
— А яшчэ?
Эля:
— Дзве курыцы.

Вершы Віктара Шведа

ТАТА НЕ ІМПЕРАТАР

— Ты мне адбіраеш нават сон,
Абібок ты бездакізны, Вася.
У тваіх гадах Напалеон
Быў найлепшым вучнем заўжды ў класе.

— Разлажыў сябе ты нападаў:
У тваіх гадах, мой мілы тата,
Ён быў пераможны генерал,
Францыі магутны імператар.

КАЛЮЧЫ ЗВЯРОК

Бабуля каля дому
Спыталася: — Унучак,
Вось ці табе вядома,
Які звярок калючы?

Успомніўшы шчаціння
На твары так багата,
Сказаў ён праз хвіліну:
— Дык гэта ж будзе тата!

ЯПОНСКІ ТЭЛЕВІЗАР

Можна з кожнага капрызу,
Безумоўна, скарыстаць,
І японскі тэлевізар
Як захочам, дык прыдбаць.

Справа тут не толькі ў плаце,
Што шмат грошай трэба мець.
Па-японску ў нашай хаце
Не патрапім зразумець.

АТРУТНЫЯ ГРЫБЫ

Мама аблаяла сынкоў,
Калі прыйшлі дадому.
З лесу прынеслі шмат грыбоў
Атрутных, невядомых.

— Не будзем, мама, гатаваць,
Тым больш іх потым есці.
Запланавалі іх прадаць
Мы на базары ў месце.

ЮЗІК ПРАГЛЫНУЎ ГУЗІК

Скардзіцца маленькі Юзік:
— Даражэнькая матуля,
Нечакана сёння гузік
Праглынуў я ад кашулі.

— Не расказвай пры абедзе,
І не псуй нам апетыту.
Дык прынамсі будзеш ведаць,
Дзе твой гузік дрэмле скрыты.

БАБУЛІН СКАРБ

Бабуля зямельку капае,
Чорную, быццам бы фарба.
— Чаго ты, бабуля, шукаеш?
Бабуля адказвае: — Скарбу.

Унучак падумаў хвіліну
І пачынае дзівіцца:
— Стаіць побач скарб твой адзіны,
Годзе ў зямлі гэтай рыцца!

НОЕЎ КАЎЧЭГ

— Патоп быў караю за грэх,
За нашых праШчураў падзенне.
Чаму вось Ной на свой каўчэг
Забраў па пары ўсіх стварэнняў?

Адказ заўсёды даць гатоў
Выдатнік баявы Валерык:
— Таму што быццам у буслоў
Ной дабрадушны не паверыў.

РАЗУМНЫ САБАКА

Дзядуленьку старога
Спытаў унук Андрэй:
— Чаму ў сабакі многа
Сяброў сярод людзей?

— Таму што ён не круціць,
Не меле языком,
А ўсе свае пачуцці
Перадае хвастом.

ПАЗНАЁМІМСЯ

СССР, 346527, Ростовская обл., г. Шахты, ХБК, ул. Текстильная, 43, кв. 73. Чернушкиной Ирине (8 клас).

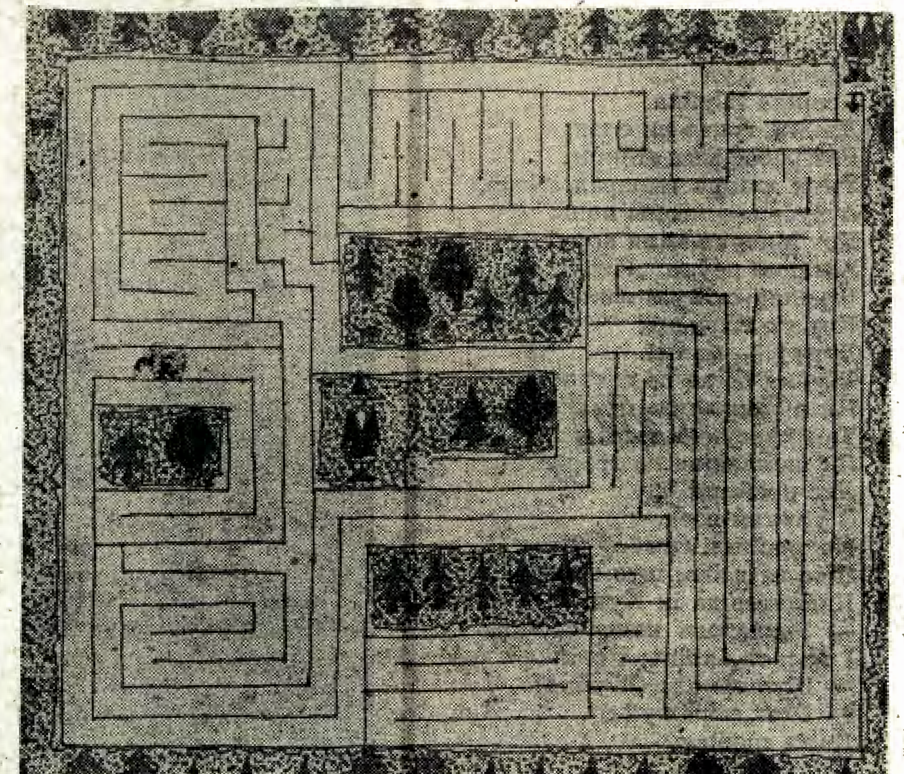
— ✻ —

БССР, 225320, г. Баранавічы, бульвар Барадзінскага, 5, кв. 128. Жодзік Наташа (6 клас).

— ✻ —

СССР, 600028, г. Владимир, пр. Строителей, 15, кв. 42. Смирновой Елене (13 год).

А-Д-Г-А-Д-А-Н-К-А

Дапамажы гноміку знайсці ў лесе свайго сябра. Дарога вядзе праз хітры лабірынт.

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1. „Зорка".

TELEWIZJA WARSZAWA

Piątek 13 X — 8.10 Muzyka, kl. II. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiadomości. 9.25 „Dwadzieścia cztery karaty” — film prod. rum. 11.00 Domator. 11.10 Drogi do niepodległej, kl. VII. 12.00 Spotkania z literaturą, kl. V. 12.50 Przybysze z Matplanety. 13.30 TTR — Mat. s. I. 14.00 TTR — Spotkania z literaturą s. I. 15.10 W szkole i w domu. 15.30 NURT. 16.20 Pr. dnia i DT — Wiadomości. 16.25 Dla młodych widzów: Rambit. 16.50 Okienko Pankracego. 17.15 Teleexpress. 17.30 Raport. 17.55 Reportaż z „Polagry”. 18.25 Stop — mag. konsumentów. 18.45 Specjalnie na weekend. 19.00 Dobranoc. 19.10 Monitor Rządowy. 19.30 Dziennik. 20.05 Zwierciadło czasu: „Psie serce” — film fab. prod. radz. 22.15 „7 dni — kraj”. 22.45 Otwarte Studio 23.45 DT — Echa dnia. 24.00 Otwarte Studio (cd.).

Sobota 14 X — 7.00 TTR — s. III Mat. 7.30 TTR — s. III Hist. 8.00 Tydzień na działce. 8.20 Na zdrowie. 8.55 Pr. dnia. 9.00 „Drops” — mag. dla dzieci i młodzieży oraz film z serii „Postrach miasta” (3). 10.30 DT — Wiad. 10.40 Wojsk. pr. public. 11.10 „Wyprawa pod podszewkę Alp” (1) — serial dok. 11.45 Magazyn „Powiększenie”. 12.05 Szkoła mistrzów — Krzysztof Zanussi. 12.25 „Wędrówki dalekie i bliskie”. 13.05 Tel. Teatr Prozy: M. Wańkowicz — „Monte Cassino”. 14.50 Do trzech razy sztuka. 15.20 Tel. Informator Wydawniczy. 15.35 „Szczęściarz Antoni” — komedia prod. pol. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Polska walcząca”. 18.30 Butik. 19.00 Dobranoc. 19.10 Z kamerą wśród zwierząt. 19.30 Dziennik. 20.05 „Purpura i czerń” — film sensac. prod. ang.-włoskiej. 22.20 Tel. Przegląd Sportowy. 22.40 Tydzień w polityce. 22.50 Tuzin z wałami — Taaakie przeboje (2) — recital zespołu „Wały Jagiellońskie”. 23.50 Telegazeta. 24.00 Klub Filmowy: „Tom Horn” — western prod. USA.

Niedziela 15 X — 7.00 Witamy o siódmej: Notowania, Po gospodarsku. 8.55 Pr. dnia. 9.00 Teleranek oraz Kino Teleranka: „Janka” (4). 10.30 DT — Wiadomości. 10.35 „Zwierzęta Europy” (1) — franc. serial przyrodn. 11.05 Kraj za miastem. 11.45 Video-Top. 12.05 Tel. Koncert Życzeń. 12.50 Teatr dla dzieci: „Do góry nogami” cz. 1. 13.30 Sportowa Niedziela. 15.10 Antena. 15.35 „Panna dziedziczka” (23) — serial brazyl. 17.15 Teleexpress. 17.30 Tel. Teatr Rozmaitości: A de Musset — „Drzwi muszą być albo otwarte, albo zamknięte”. 18.10 Pr. rozrywkowy. 19.00 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.05 „Tanamera” (1) — film prod. ang. 21.00 „7 dni — Świat”. 21.50 Film dok. 22.35 Sportowa Niedziela. 22.55 Telegazeta.

Poniedziałek 16 X — 13.30 TTR — s. I Chem. 14.00 TTR — s. I Biol. 15.00 Muzyka, kl. II. 15.30 NURT. 16.20 Pr. dnia — Telegazeta. 16.25 Luz — pr. nastolatków. 17.15 Teleexpress. 17.30 Gorące linie. 18.00 „Wędrówki dalekie i bliskie” — „Istambuł”. 18.45 „10 minut”. 19.00 Dobranoc. 19.10 W Sejmie i w Senacie. 19.30 Dziennik. 20.05 Teatr TV na Świecie: M. McKay — „Przesłuchanie Johna”. 21.35 Old Jazz Meeting — Złota Tarka '89 Big Band „Stodoła”. 22.10 „Obok nas” — rep. 22.40 DT — Echa dnia. 22.55 J. franc. (1).

Wtorek 17 X — 8.05 Z naszych dziejów. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiadomości. 9.25 „Cyklon Tracy” (3 — ost.) — film fab. prod. austral. 10.55 Domator. 11.10 W Europie nowożytnej — Konflikty polsko-tureckie. 12.00 Spotkania z literaturą, kl. VII. 12.50 Wiedza o społeczeństwie. 13.30 TTR — s. III Biol. 15.00 Spotkanie z literaturą. 15.30 Kim być? — decyzje 15-latków. 16.20 Pr. dnia — Telegazeta. 16.25 Dla dzieci: Tik-Tak. 16.50 „Cudowna podróż” (41) — serial anim. prod. austr. 17.15 Teleexpress. 17.30 Spojrzenia. 17.55 Klinika Zdrowego Człowieka 18.15 Mozaika narodowości — Banie Mazurskie. 18.45 „10 minut”. 19.00 Dobranoc. 19.10 Pr. public. 19.30 Dziennik. 20.05 „Cyklon Tracy” (3 — ost.) — film fab. prod. austral. 21.35 Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej. 22.40 Studio „Solidarność”. 23.25 DT — Echa dnia. 23.40 J. ros. (1).

Środa 18 X — 8.05 Poznaj swój kraj. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 „Dorota” — film prod. pol. 10.15 Domator. 12.00 Spotkania z literaturą, kl. II lic. 12.50 Wśród ludzi — Władza. 13.30 TTR — s. I Fiz 14.00 TTR — s. I Mech. roln. 15.00 Muzyka, kl. I. 15.30 NURT. 16.20 Pr. dnia — Telegazeta. 16.25 Dla młodych widzów: Kameleon. 16.50 Wyprawy prof. Ciekawskiego. 17.15 Teleexpress. 17.30 Sensacje XX wieku. 18.00 Dawniej niż wczoraj. 18.30 Żyć — mag. ekologiczny. 18.45 „10 minut” 19.00 Dobranoc. 19.10 Pr. public. 19.30 Dziennik. 20.05 Studio Sport — II runda Europejskich Pucharów w piłce nożnej. 22.05 „Kuchenka” — wid. muzyczne. 22.45 Wódko, pozwól żyć... 23.15 DT — Echa dnia. 23.30 J. ang. (1).

Czwartek 19 X — 8.05 Rytymy ciała. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 „Glina z wyższych sfer” (3) — serial krym. prod. ang. 10.20 Domator. 11.10 Hist. kl. I lic. 12.00 Spotkania z literaturą, kl. VI. 12.50 Sylwetki historyczne — Stanisław Staszic. 13.30 TTR — s. III Prod. rośl. 14.00 TTR — s. III Prod. zwierz. 16.20 Pr. dnia — Telegazeta. 16.25 Kwant oraz film z serii: „Świat, w którym żyjemy”. 17.15 Teleexpress. 17.30 Poligon. 17.55 Sonda. 18.25 Mieszkać. 18.45 „10 minut”. 19.00 Dobranoc. 19.10 „Teraz” — tyg. gosp. 19.30 Dziennik. 20.05 „Glina z wyższych sfer” (3). 21.00 Pegaz. 21.40 Czas — mag. public. 22.10 Recital Krystyny Prońko. 22.35 DT — Echa dnia. 22.50 J. ang.

КІНО

Bielsk Podl. Uciekinierzy — fr. 16. Szkoda, że cię tu nie ma — ang. 17—20.

Czeremcha Kopalnia króla Salomona — USA 18. Uciekający pociąg — USA 21—22.

Hajnówka Oszołomienie — pol. 16—17. Osaczona — USA 21—22.

Michałowo Uciekinierzy — fr. Piramida strachu — USA 17—22.

ШТО? ДЗЕ? КАЛІ?

Дзень	Стыль		Святы, імяніны		Сонца	Ме[illegible]я
	новы	стары			усх.-зах.	усх.-зах.
нядзеля	15	2	Ядвігі, Тэрэсы	Андрэя, Анны	6.00-16.42	16.25- 6.55
панядзелак	16	3	Фларэнтыны, Гаўла	Дзяніса, Іаана	6.02-16.40	16.49- 8.31
аўторак	17	4	Віктара, Малгажаты	Веранікі, Ерафея	6.04-16.38	17.23-10.05
серада	18	5	Юльяна, Лукаша	Пятра, Аляксея	6.06-16.36	18.12-11.28
чацвер	19	6	Пятра, Земавіта	Фамы, Макара	6.07-16.34	19.17-12.33
пятніца	20	7	Яна, Ірэны	Сяргея, Пелагеі	6.09-16.31	20.33-13.18
субота	21	8	Уршулі, Гіляра	Таісы, Трыфана	6.11-16.29	21.53-13.48

АДГАЛОСКІ

(Працяг са стар. 7)

старонках „Нівы“ абрушылася яна святым гневам на некаторых яе ўдзельнікаў.

Праўда, гэтую праграму, аказваецца, яна сама не слухала і не глядзела, у чым шчыра і прызнаецца, але, як відаць, ёй і бачыць неабавязкова, каб зрабіць такія цяжкія абвінавачанні. Дае разумныя павучэнні іншым, але сама імі кіравацца і не думае. Ну, і пераблытала ўсё.

Якраз тут месца і час напомніць шаноўнай Аўроры „раз — але канкрэтна“, што за такія артыкульчыкі вельмі лёгка судовую справу схлапатаць.

А.В.

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас:

Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Жыхары БССР грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку горада Мінска.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

2800. Вольга Беразавец (Гайнаўка) — 1000 зл.
2801. Аляксандр Валкавыцкі (Гайнаўка) — 1000 зл.
2802. Марыя Кардаш (Гайнаўка) — 1000 зл.
2803. Міхась Шпаковіч (Гайнаўка) — 1000 зл.
2804. Ніна Койла (Гайнаўка) — 1000 зл.
2805. Аляксандр Сёмка (Гайнаўка) — 1000 зл.
2806. Ніна Сіліванюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2807. Анна Сідорская (Гайнаўка) — 1000 зл.
2808. Зінаіда Міхалюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2809. Аляксандра Шаршановіч (Гайнаўка) — 1000 зл.
2810. Іван Трашчотка (Гайнаўка) — 1000 зл.
2811. Юрый Шарашавец (Гайнаўка) — 1000 зл.
2812. Вольга Шарашавец (Гайнаўка) — 1000 зл.
2813. Анатоль Карповіч (Гайнаўка) — 1000 зл.
2814. Людміла Карповіч (Гайнаўка) — 1000 зл.
2815. Сцяпан Андрасюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2816. Леанард Каўшыла (Гайнаўка) — 1000 зл.
2817. Юры Ляхоцкі (Гайнаўка) — 1000 зл.
2818. Багуміла Стэц (Гайнаўка) — 1000 зл.
2819. Аляксей Вапа (Гайнаўка) — 1000 зл.
2820. Іван Лапінскі (Гайнаўка) — 1000 зл.
2821. Лявонцыюш Буйноўскі (Гайнаўка) — 1000 зл.
2822. Сямён Панасюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2823. Аляксей Маташэўскі (Гайнаўка) — 1000 зл.
2824. Пётр Павільч (Гайнаўка) — 1000 зл.
2825. Рыгор Ярма (Дубіны) — 1000 зл.
2826. Ірына Кірылюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2827. Іван Вошчанка (Дубіны) — 1000 зл.
2828. Ілья Агіевіч (Орля) — 1000 зл.
2829. Яўген Волчык (Гайнаўка) — 1000 зл.
2830. Мікалай Такаюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2831. Анатоль Паўлоўскі (Гайнаўка) — 1000 зл.
2832. Пётр Ціханюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2833. Сяргей Стэльмашук (Беласток) — 2000 зл.
2834. Ніна Стэльмашук (Беласток) — 2000 зл.
2835. Іван Скепка (Гайнаўка) — 1000 зл.
2836. Андрэй Нікіцюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2837. Вера Баравік (Гайнаўка) — 1000 зл.
2838. Вера Клімюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2839. Ніна Сіманюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2840. Валянціна Ахрыцюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2841. Ірына Врублеўская (Гайнаўка) — 1000 зл.
2842. Уладзіслаў Рабіза (Гайнаўка) — 1000 зл.
2843. Вольга Давідзюк (Гайнаўка) — 1000 зл.
2844. Іван Кендысь (Гайнаўка) — 1000 зл.
2845. Станіслаў Заваліх (Гайнаўка) — 1000 зл.
2846. Ірына Пяхоцкая (Гайнаўка) — 1000 зл.
2847. Фёдар Вярбіцкі (Гайнаўка) — 1000 зл.

Дзякуем

Наш адрас: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej i Ruchu Rewolucyjnego, 17-200 Hajnówka, ul. Wyzwolenia 6 Тэлефон 28-89.

ПРАЗ ТЫДЗЕНЬ

Кожны з іх — васілёк... ● Якая мае быць беларуская партыя? ● Мёртвы сезон прадаўжаецца ● Паэтычная палоска ● Да гісторыі сталінізму на Беларусі — працяг ● Сяброўскае спатканне (у Бельску) ● Яшчэ пра Антона Луцкевіча ● Кнаразы не за гарамі ● Аўрорына Райка ● „Зорка“ ● Сэрпайка раіць у трагічнай сітуацыі ● Кухонныя парады: з гародніны ● Адказ на сон ● Гумар.

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ала Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі“).

„Niwa“
ul. Wesołowskiego 1
15-950 Białystok. skr. poczt. 149
tel. 232-41

Wydawca Białostockie Wydawnictwo Prasowe 15-950 Białystok ul Wesołowskiego 1. Druk Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku Cena prenumeraty kwart. 1.300 zł, półr. 2.600 zł, rocznie 5.200 zł.

WARUNKI PRENUMERATY:

1. dla osób prawnych — instytucji i zakładów pracy
   - instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miastach wojewódzkich i pozostałych miastach w których znajduje się siedziba Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch” zamawiają prenumeratę w tych Oddziałach
   - instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miejscowościach gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch” oraz na terenach wiejskich opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli.
2. dla osób fizycznych — indywidualnych prenumeratorów
   - osoby fizyczne zamieszkałe na wsi i w miejscowościach gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch” opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli
   - osoby fizyczne zamieszkałe w miastach — siedzibach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch” opłacają prenumeratę wyłącznie w urzędach pocztowych nadawczo-oddawczych właściwych dla miejsc zamieszkania prenumeratora. Wpłaty dokonują używając blankietu „wpłaty” na rachunek miejscowego Oddziału RSW „Prasa-Książka-Ruch”.
3. Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch” Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw ul. Towarowa 28 00-958 Warszawa, skr. poczt. 12 PBK XIII Oddział w Warszawie Nr konta 370044-1195-139-11. Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę pocztą zwykłą jest droższa od prenumeraty krajowej o 50 proc. dla zleceniodawców indywidualnych i o 100 proc. dla zlecających instytucji i zakładów pracy.

Termin przyjmowania prenumeraty na kraj i za granicę:
- do dnia 10 listopada na I kwartał i półrocze roku następnego oraz cały rok następny
- do dnia 1 każdego miesiąca poprzedzającego okres prenumeraty roku bieżącego

Zam. 1452/89 r. Nakład 5.700 egz. T-2.

КРЫЖАВАНКА

Упоперак: 1) ніжняя частка верхняга адзення, 4) з пераяслам, 6) найчасцей яно ў сцяне, але бывае і ў багне, 7) бэзу або парэчак, 8) чучала, пудзіла, 11) у сярэдзіне дня, 13) корпаецца на ўчастку зямлі, 18) вучыць мове, 20) гліняная пасудзіна з вузкім горлам і шырокімі бакамі, 22) патэльня з кавай і радай, 24) калі вучымся, тады іх здабываем, 25) псаломшчык, 26) уюн, 27) яд.

Уніз: 1) месяц, у якім мучацца грэшнікі, 2) горад у ГДР, вядомы з канферэнцыі ў 1945 г., 3) удастоены вялікай узнагароды, 4) курорт над Чорным морам, 5) старажытны горад на Дзвіне, 9) геалагічная форма залягання горных парод (можна ўлажыць яе са слова „шкот"), 10) шолахаўскі ціхі, 12) невялікі рэстаран або буфет, 14) адна з другой не сыйдуцца, 15) адпачынак з вудачкай, 16) умова, але не абставіны, 17) Сакрат, 18) галоўны герой паэмы Я. Купалы „Курган", 19) джаліць, 21) ільдзіна, якая плыве, 23) на ёй плывае ільдзіна.

„ядань"

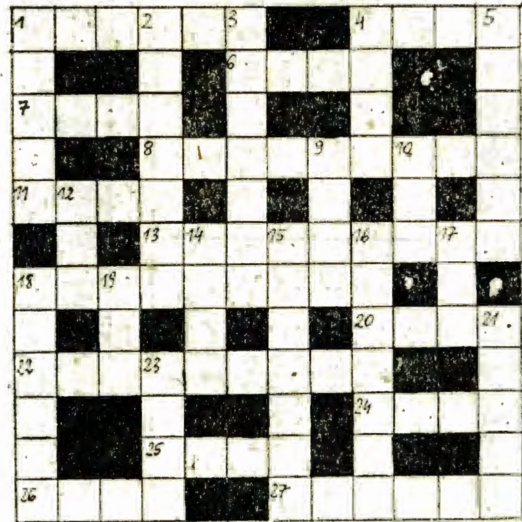
Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны дзве кніжныя ўзнагароды.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 36.

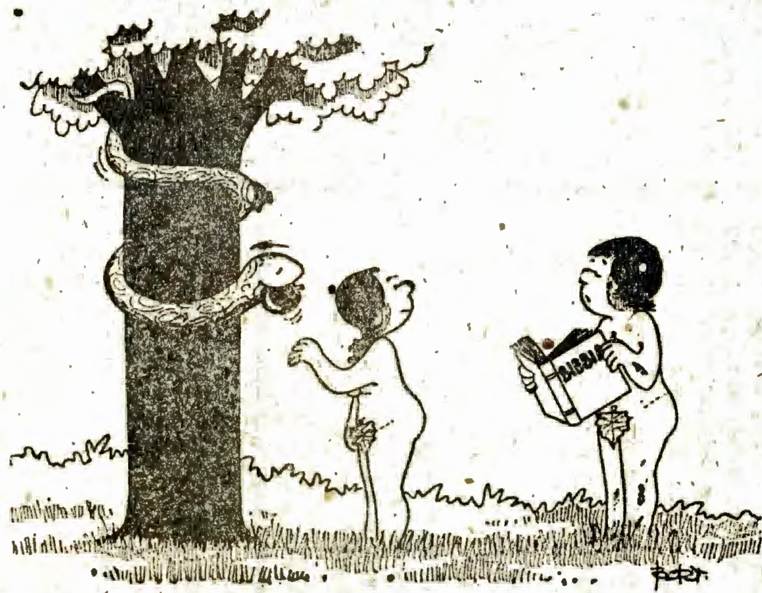
Упоперак: бамбіза, рэверс, бардо, нячысцік, іскра, пакунак, турнір, сіноптыка, Абба, хрысціянства.

Уніз: бібліятэка, марак, ікона, Арочка, авёс, краіна, Рэнесанс, пранікі, карп, нары, конаўка, Трус, бор.

Кніжныя ўзнагароды выйгралі: Віктар Кавалькоў з Данілавіч і Валянцін Ермаловіч з Магілёва.

НАЎКА

— Пачакай хвіліначку — прачытаю толькі, як гэта ўсё скончылася.

АФАРЫЗМЫ

Афарызмы — гэта дасціпнасць філасофіі.

*

Некалькі блазнаў сказала пры стале: толькі мы з'яўляемся пачэснай кампаніяй. І паверылі ім.

*

Неразумна лісліві сабе, думаючы, што ўгаворыш у іншых тое, у што сам не верыш.

*

Чалавек, які ў жыцці кіруецца толькі розумам, памыляецца найчасцей.

*

Неабходнасць вызваляе ад мукі выбару.

*

Яснасць — гэта сумленнасць філасофіі.

*

Роспач павялічвае не толькі нашы няшчасце, але і нашу слабасць.

*

Абяцаем многа, каб выкруціцца даць што-небудзь.

*

Перакананасці розуму не заўсёды спадарожнічае перакананасць сэрца.

*

Калі не пішам таму, што думаем, то бязмэтна думаць, каб пісаць.

Вавенарг

ХАТНЯЯ ЭКАНОМІКА

Зарабляю я нядрэнна, і жонка капейчыну дахаты прыносіць. Але кожны месяц ад палучкі да палучкі ледзь канцы з канцамі зводзім. І я прыйшоў да вываду, што прычына гэтага — нясплануванае вядзенне хатняй эканомікі. Адсутнасць абгрунтаванага плана — вось у чым карані нашых хвароб.

— Трэба паставіць хатнюю эканоміку на цвёрдую планавую аснову — вырашыў я.

Перш-наперш старанна падсумаваў усе даходы сям'і. У спецыяльным сшытку, разлінеенымна графы, разлічыў выдаткі, і ўсю суму прыбыткаў расклаў на фонды.

Найбольш вялікі фонд адпусціў на харчаванне. Немалую частку даходаў заняў і фонд адзення. Тут я пастараўся ўлічыць і хуткацечнасць моды, і густ жонкі, накінуў працэнт і на дэфіцыт...

Астатнюю частку грошай я падзяліў на культурны фонд — у кіно, на марожанае дзецям, а ў глыбіні душы спадзяваўся мець з гэтага фонда і нядзельную куфлю піва...

Прадугледзеў таксама страхавы фонд — на ўсякія непрадбачаныя выдаткі, а таксама фонд матэрыяльнага заахвочвання.

Становішча нашай хатняй эканомікі пасля ўкаранення новага метаду гаспадарання адразу пайшло ўгору. Усё па плану, кож ая капейка на ўліку... Дабрабыт сям'і адразу ўзрос, хутка з'явілася магчымасць нават павялічыць страхавы фонд і фонд матэрыяльнага заахвочвання.

Аднойчы, калі я прыйшоў увечары з работы дахаты, да мяне пташачкай падляцела жонка, пацалавала ў шчаку.

— Мілы, што я купіла! — радасна ўскліκнула яна.

— З якога фонду? — адразу пацікавіўся я.

— З фонду адзення і абутку... Праўда, яго не хапіла, давялося патраціць таксама стрававы фонд, і матэрыяльнага заахвочвання... І зусім трошкі харчовага... Але ты толькі паглядзі, якія цудоўныя боцікі я купіла!

Васіль Феранц

СПЯВАЕМ БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ

ШТО Ж ТЫ, СЕЛЯЗЕНЬ...
(народная)

— Што ж ты, селязень, ох,
Смуцён, невясёл?
— Як мне, селязню, ох,
Быць вясёламу?

Як мне, селязню, ох,
Быць вясёламу,
Што ўчора была, ох,
Вутанька мая.

Што ўчора была, ох,
Вутанька мая,
А цяпер яна, ох,
Да й падстрэлена.

Ой, каб на вадзе, ох,
То не жаль бы мне,
А то у садку, ох,
На жоўтым пяску.

— Што ж ты, казача, ох,
Смуцён, невясёл?
— Як мне, казаку, ох,
Быць вясёламу?

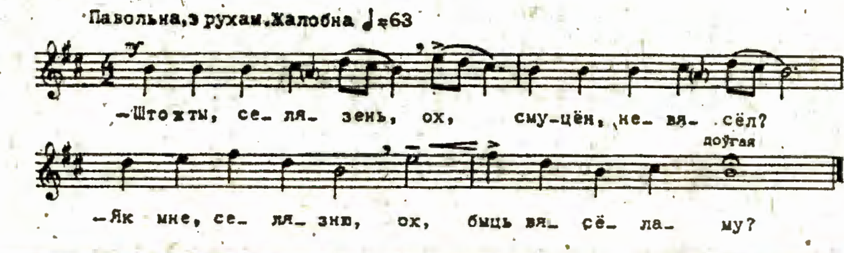
Як мне, казаку, ох,
Быць вясёламу,
Што ўчора была, ох,
Дзеўчына мая.

Што ўчора была, ох,
Дзеўчына мая,
А цяпер яна, ох,
Заручоная.

Каб церез сяло, ох,
Той не жаль было,
А то ж цераз двор, ох.
Да й таварыш мой.

Па ваду ідзе, ох,
Броўкамі маргне,
А з вадою йдзе, ох,
Ручкаю махне.

А з вадою йдзе, ох,
Ручкаю махне,
Да й мне, казаку, ох,
Жалю задае.

ЛЕКАР І ПАЦЫЕНТКА

Лекар да жонкі пацыента:

— Ці ваш муж п'е раз у дзень кілішак чырвонага віна, так як я рэкамендаваў?

— Так, пане доктар, ён ужо перавыканаў план на паўгода наперад.

ЖУРНАЛІСТ І ШЭФ

Пачынаючы журналіст слухае заківы шэфа, які гаворыць, што той піша расцягнутым стылем. Праз нейкі час журналіст-навічок вяртаецца ў кабінет рэдактара з перапрацаванай нататкай:

„Жан Дзюран сёння раніцай праўраў працу ліфта ў атэлі „Франс". Яму было 25 гадоў".

Глядзі, каб на сустрэчы з цікавым чалавекам не сказаць замнога.